

YHTEISTUTKIMINEN KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN SUUNNITTELUN TUKENA

Anita Kuronen ja Otto Laaksonen
Opinnäytetyö, syksy 2015
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Helsinki
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Kuronen, Anita & Laaksonen, Otto. Yhteistutkiminen kuntouttavan työtoiminnan suunnittelun tukena. Diak Helsinki, syksy 2015, 69 s., 5 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyö oli toiminnallinen kehittämisprosessi kuntouttavan työtoiminnan sisällön ja toimintojen suunnittelemista varten. Opinnäytetyössä tarkasteltiin kehittämisprosessia kuntouttavassa työtoiminnassa Kuntoutussäätiöllä. Prosessi sisälsi yhteisesti suunnitellun toimintaa, toiminnanohjauskertoja, kyselyjä ja ryhmäkeskusteluja, joiden avulla pyrittiin saamaan aikaan asiakkaita paremmin palvelevaa kuntouttavan työtoiminnan sisältöä. Tavoitteina olivat asiakaslähtöisyyden edistäminen ja toiminnan kehittäminen yhteistutkimisen menetelmän avulla. Kehittämis ehdotukset ja -mallit koottiin ja esitettiin työntekijöille, jotta niitä voitaisiin jatkossa hyödyntää kuntouttavassa työtoiminnassa.

Menetelmäksi opinnäytetyöhön valittiin tutkija-sosiaalityöntekijä Kati Palsasen kehittämä yhteistutkimisen menetelmä sosiaalityössä. Yhteistutkiminen sosiaalityön menetelmänä tarkoittaa palvelun tutkimista ja kehittämistä yhdessä asiakkaiden kanssa. Kehittämisessä ovat mukana työntekijät ja mahdolliset ulkopuoliset osapuolet, joilla on yhteinen intressi eli palvelun parantaminen.

Kyselyjen tuloksissa huomattiin tarvetta kuntouttavan työtoiminnan alihankintatöiden lisäksi muulle toiminnalle kuten erityisesti liikunnalle. Kuntouttavassa työtoiminnassa käyminen koettiin tärkeäksi, ja motivaatiota siihen löytyi kyselyihin vastanneiden kesken. Vaikuttamismahdollisuuksia toiminnan sisältöön koettiin olevan liian vähän ja siihen pyrittiin vastaamaan yhteistutkimisen menetelmän avulla.

Asiasanat: asiakasosallisuus, kuntouttava työtoiminta, sosiaalinen kuntoutus, sosiaalityön työmenetelmät, yhteistutkiminen.

ABSTRACT

Kuronen, Anita & Laaksonen, Otto. Common Research Supporting the Planning of Rehabilitation Work. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2015. 69 p., 5 appendices.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services.

This thesis deals with our development process concerning the rehabilitation work at the Rehabilitation Foundation in Helsinki. The aim of the thesis was to achieve more customer-oriented services through surveys and group discussions and planning the activities together with the clients. The development suggestions and models were gathered and made available to the employees. Thus our examples and recommendations could be used in developing rehabilitation work in the future.

The common research method, developed by a Finnish social worker Kati Palsanen, was chosen as a method of the thesis. Common research as a method means researching and developing the service together with clients. This kind of developing includes also employees and possible external parties which all have common interest to improve the service.

According to the study results it was noticed that besides the subcontract work there were needs to other kind of activities as well, especially activities like physical exercise. Attending rehabilitation work was considered important and also motivational based on the survey responses. The possibilities to affect the contents of rehabilitation work were not recognized also in this respect.

Keywords: client involvement, common research, rehabilitation work, social rehabilitation, working methods in social work.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TAVOITTEET	7
2.1 Yhteistutkimisen menetelmän käyttöön innostaminen	7
2.2 Asiakaslähtöisyys ja asiakkaiden osallistaminen	8
2.3 Asiakkaan aseman edistäminen	10
3 YHTEISTUTKIMINEN SOSIAALITYÖN MENETELMÄNÄ.....	13
3.1 Yhteistutkimisen menetelmän käyttäminen	13
3.2 Yhteistutkimisen juuret	15
3.3 Yhteistutkimisen soveltaminen	16
4 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA	18
4.1 Lähtökohdat ja keskeiset käsitteet.....	18
4.2 Kuntouttava työtoiminta	20
4.3 Kuntoutujan aktivointi	23
5 KEHITTÄMISPROSESSI	27
5.1 Kehittämisprosessin vaiheet.....	27
5.2 Kyselylomakkeet	32
6 KEHITTÄMISEN TULOKSET.....	37
6.1 Kyselyiden tulokset.....	37
6.2 Asiakkaiden palaute	42
6.3 Tulosten pohdinta kehittämistuokiassa	46
6.4 Työntekijöiden antama palaute.....	48
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	50
7.1 Opinnäytetyöprosessi.....	50
7.2 Eettisyys ja luotettavuus	51
7.3 Ammatillisuuden kehittyminen	53
LÄHTEET	56

LIITTEET	63
LIITE 1: Saatekirje	64
LIITE 2: Kyselylomake	65
LIITE 3: Palautelomake	67
LIITE 4: Ohjeistus	68
LIITE 5: Kansion sisältö	69

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee pitkäaikaistyöttömille suunnatun kuntouttavan työtoiminnan sisällön suunnittelun tukemista yhteistutkimisen menetelmän avulla. Sosiaalityön menetelmänä yhteistutkiminen tarjoaa mahdollisuuden toiminnan tai palvelun suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä eri toimijoiden kesken. Toimijoita ovat luonnollisesti palvelun käyttäjät ja sen työntekijät, mutta heitä voivat olla myös esimerkiksi ulkopuoliset tahot eli sidosryhmät, kuten tutkijat, kehittäjät ja opiskelijat. Yhteistutkiminen perustuu yhteiseen tekemiseen ja suunnitteluun.

Kuntouttavan työtoiminnan sisältö on ollut huolenaiheena julkisessa keskustelussa ja mediassa. Kunnallispoliitikko Sakari Timonen (2015) on kritisoinut kuntouttavan työtoiminnan lain soveltamisessa esiintynyttä palkattoman työn hyväksikäyttöä. Vuodesta 2015 lähtien kunnat ovat olleet velvollisia maksamaan puolet työmarkkinatuesta yli 300 päivää työttömänä olleille. Aiemmin raja oli 500 päivää. Timosen mielestä on epäoikeudenmukaista pitää työkykyisiä ihmisiä työssä palkatta ja kutsua sitä samalla sosiaalipalveluksi. Kyseisestä sosiaalipalvelusta kieltäytyminen tietää työmarkkinatuelta toimeentulotuen piiriin siirtymistä. Sosiaali- ja terveysministeriö huomautti kunnille vuoden 2014 lopussa kuntouttavan työtoiminnan väärinkäytöstä. (Kansan Uutiset 2015.)

Pitkäaikaistyöttömien määrä kasvaa jatkuvasti ja heitä ohjataan yhä useammin kuntouttavaan työtoimintaan. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastojen mukaan kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia oli 24 000 henkilöä vuonna 2013 ja määrän oletetaan kasvavan (Porjo 2015.) Kansanedustajaksi vuonna 2015 pyrkinyt Niko Porjo (2015) käsittelee blogissaan aihetta siitä näkökulmasta, että kuntouttava työtoiminta vaarantaa matalapalkkatöiden syntymisen ja lisää työttömyyttä, sillä yhdeksän euron kulukorvauksen varassa työttömät tekevät työtä halvemmalla kuin kaupalliset toimijat.

Aiheen ajankohtaisuus näkyy julkisuudessa myös huolena nuorten työttömyydestä ja syrjäytymisestä. Tähän etsii ratkaisua työ- ja elinkeinoministeriön asettama työryhmä, joka vastaa nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamisesta vuosina

2013–2016. Kuntoutus ja työllistäminen ovat osakokonaisuus, jota työryhmä pyrkii kehittämään. Nuorten yhteiskuntatakuuseen eli nuorisotakuuseen kuuluvat lupaukset työn, harjoittelun, opiskelupaikan tai kuntoutuksen järjestymisestä kaikille alle 30-vuotiaille henkilöille viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi jäämisestä. Takuu pyrkii vastaamaan erityisesti nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn korostamalla työn merkitystä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 7.)

Kiinnostuksemme sosiaaliseen kuntoutukseen pohjautuu siihen, että koemme kuntouttavien palvelujen tarkoituksen tukevan käsitystä, jonka mukaan ihminen, hänen terveytensä ja elämänsä ovat arvokkaita. Teema opinnäytetyöllemme muotoutui omien mielenkiinnonkohteidemme ja Kuntoutussäätiön tarpeiden mukaan. Tammikuussa 2015 otimme yhteyttä Kuntoutussäätiön kuntoutuspäällikköön Marja Heikkilään (2015a), jonka jälkeen sovimme opinnäytetyöyhteistyöstä. Kuntoutussäätiön ohjaajien toiveena oli kuntouttavan työtoiminnan luovien ja toiminnallisten osuuksien kehittäminen. Opinnäytetyöprosessin ajan pyrimme ottamaan huomioon niin työntekijöiden kuin asiakkaiden näkemyksiä kuntouttavan työtoimintapalvelun kehittämistarpeista. Innostuimme yhteistutkimisen menetelmästä ja sovelsimme sitä työssämme. Opinnäytetyö eteni vaiheittain ja prosessimaisesti eteenpäin. Sen lopullinen tarkoitus muotoutui vähitellen.

Ohjasimme Kuntoutussäätiöllä touko- ja kesäkuussa 2015 kuukauden ajan keran viikossa kuntouttavan työtoiminnan kävijöille toimintaa. Toiminnanohjauskertojen ohessa toteutimme kyselyjä ja ryhmähaastatteluja tiedon keräämiseksi. Pyrkimys oli ohjata toimintaa asiakaslähtöisellä ja yhteistutkimuksellisella työotteella. Neljän ohjauskertamme jälkeen kokosimme ja taulukoimme asiakkailta saamamme toiveet ja palautteet liittyen toimintaan. Tiedot kokosimme kansioon ja työstimme ohjeistuksen ohjaajille jatkoa varten. Kansion ja ohjeistuksen esitimme Kuntoutussäätiöllä järjestämässämme kehittämistuokiassa 22.9.2015.

2 TAVOITTEET

2.1 Yhteistutkimisen menetelmän käyttöön innostaminen

Opinnäytetyömme tavoitteena oli parantaa asiakaslähtöisyyttä Kuntoutussäätiön kuntouttavassa työtoiminnassa. Tarkoituksena on ollut kokeilla ja esitellä sosiaalityön yhteistutkimisen menetelmää yhteistyötahollemme. Yhteistutkimisen käyttö sosiaalityön menetelmänä on sosiaalinen innovaatio. Myönteiset kokemukset asiakasosallisuudesta työkentällä ovat luoneet pohjan sosiaalityön perinteisten työmenetelmien uudistamiselle. Yhteistutkiminen ei ole akateemisesti määriteltyä tutkimusta, vaan työntekijöiden ja palvelunkäyttäjien yhteisen kiinnostuksen kohteen, eli kyseessä olevan palvelun, pohdiskelua ja tutkailua sekä mahdollisia konkreettisia toimia sen kehittämisen eteen. (Palsanen 2015, 3, 8.)

Kuntoutussäätiön toive oli luoda asiakkaille mielekästä toimintaa, sillä resurssit siihen ovat niukat. Toiveena oli esimerkiksi luovan toiminnan järjestäminen osana asiakkaiden työtoimintaa. Ohjaajat painottivat, että jatkuvuus kehitetyssä toiminnassa olisi tärkeää, etteivät toimintakerrat jäisi vain kertaluontoisiksi. Tähän toiveeseen pyrimme vastaamaan kokoamalla kansiolle, jonka esittelimme kehittämistuokiossa ja jätimme ohjaajien käyttöön. Kansioon keräsimme asiakkailta saadut kysely- ja palautelomakkeiden vastaukset, ohjeistuksen ja yhteistutkimuksen oppaan. Opinnäytetyötä tehdessämme pyrimme vastaamaan kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien toiveisiin toiminnan kehittämisestä. Selvitimme kävijöiden mielipiteitä, sillä he ovat mielestämme asiantuntijoita kertomaan, mitä he toivovat kuntouttavan työtoiminnan luovan toiminnan sisällöksi.

Luovan toiminnan tarkoitus kuntouttavassa työtoiminnassa on hyvinvoinnin lisääminen sekä toiminnan monipuolistaminen. Kuntouttavaan työtoimintaan kuuluu asiakkaiden innostaminen ja itseilmaisuuden lisääminen. Luovien soveltavien menetelmien käyttö lisää henkilökunnan ja asiakkaiden yhteisöllisyyttä, kasvattaa osallistujien itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja sekä tarjoaa elämyksiä (Malte-Colliard & Lampo 2013, 5). Tavoittelimme kävijöille kuntouttavaa, tavoitteellista, motivoivaa ja kävijöille mielekästä toiminnan kehittämistä.

Puumalaisen mukaan kuntoutujan asema on tullut yhä keskeisemmäksi kuntoutuksen järjestämiskysymyksissä, samoin kuin kuntoutuksen vaikuttavuuden tutkiminen (Puumalainen 2008, 22). Kuntoutujan kannalta juuri hänen mahdollisuutensa vaikuttaa kuntoutuksen sisältöihin motivoi kuntoutumaan. Kuntoutusprosessin sujuvuus ja tulokset ovat parempia, kun osallistetaan asiakasta jo kuntoutus- tai aktivointisuunnitelman laatimisvaiheessa. Asiantuntija- ja asiakaslähtöisten toimintatapojen yhdistäminen kuntoutusprosessissa olisi vaikuttavuutta lisäävä tekijä. (Järvikoski & Härkäpää 2008, 61.) Opinnäytetyön tarkoituksiksi muotoutui kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden osallistaminen luovan toiminnan suunnitteluun yhteistutkimisen menetelmän avulla. Asiakkaiden osallistamisen lisäksi kannustimme työntekijöitä menetelmän käyttöön jatkossa.

2.2 Asiakaslähtöisyys ja asiakkaiden osallistaminen

Perehdyimme aineistoon, jossa asiakaskeskeisyyttä ja asiakaslähtöisyyttä on käsitelty. Opinnäytetyömme keskeisenä ajatuksena on korostaa sitä, että sosiaalipalvelujen kehittämisen on tapahduttava kaikkien palvelussa osallisina olevien kanssa. Tämä on myös ajankohtainen tavoite sosiaalipoliittisella tasolla. Meidän tehtävänämmä oli tuoda tätä näkökulmaa esiin kuntouttavan työtoiminnan palvelussa. Halusimme asiakkaiden kokemusasiantuntijuuden nähtävän kunnioitettavana ja hyödyllisenä tietona kehittämissvaiheissa. (Toikko 2011, 105–108.)

Julkisten palvelujen tarkoituksena on ehkäistä sosiaalisten ongelmien syntyä sekä edistää hyvinvointia. Viime kädessä asiakkaalla on vastuu sosiaali- ja terveyspoliittisista valinnoistaan, joten asiakaskeskeisyyttä palvelun tarpeellisuuden ja vaikuttavuuden määrittelyssä korostetaan yhä enemmän yhteiskunnassamme. Esimerkiksi Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa (KASTE-hanke 2008) tavoitteena on hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamisen lisäksi kuunnella asiakkaita sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita suunniteltaessa. (Kaseva 2011, 5.)

Asiakkaiden osallistaminen ja osallistuminen vaikuttamiseen ovat nykyisiä sosiaalialan trendejä. Osallistamisen käsite nähdään siten, että siihen liittyy ulkopuolinen tekijä, joka saa aikaan osallistumisen. Sopiva osallistaminen tarkoittaa sitä, ettei asiakkaita pakoteta osallistumaan ja erilaisten kokeilujen kautta haetaan sopivin ratkaisu kyseessä olevaan organisaatioon. (Toikko 2011, 111–112.)

Asiakkaiden osallistuminen kehittämiseen on jäänyt toissijaiseksi ja se on nähty vähempiarvoisena. Asiakkailta on saatu tietoa, mutta usein sitä ei ole käytetty palvelun kehittämisessä. Aidon yhteistyön saavuttaminen on haastavaa. (Toikko 2011, 112.) Kehittämistoiminnassa asiakkaiden, työntekijöiden ja sidosryhmien yhteistyöllä saavutetaan paljon hyötyä. Toimimme sidosryhmänä, opiskelijoina, yhteistyötahollemme Kuntoutussäätiölle opinnäytetyöprosessissamme. Eri toimijat tuovat omaa näkökulmaansa yhteiseen kehittämisen kohteeseen. Kehittäjinä valitsimme fasilitaattorin roolin, joka tarkoittaa työyhteisön jäsenten ja asiakkaiden kannustajana toimimista, ohjaten heitä muutokseen ja sen vaatimaan työhön. (Toikko & Rantanen 2009, 90–91.)

Asiakasosallisuuden lisäämisen ajankohtaisuus on ollut yhtenä syynä yhteistutkimisen menetelmän kehittämisessä. Asiakkaiden osallistuminen ja vaikuttaminen kehittämistyöhön voimaannuttaa asiakkaita sekä sitoo heidät toimimaan yhdessä työntekijöiden kanssa kyseessä olevan sosiaalipalvelun edistämiseksi (Palsanen 2013, 4, 7).

Osallistumisen seurauksena tapahtuvalle voimaantumiselle on olemassa erilaisia määritelmiä. Yksilön elämänhallinnan taitojen ja itsemääräämisoikeuden tukeminen liittyvät tiivisti voimaantumisen käsitteeseen. (Kaseva 2011, 15–16.) Voimaantuminen on sosiaalityötä parhaimmillaan. Voimaantumisen ja valtaistumisen käsitteitä käytetään usein rinnakkain ja ne ovat englanninkielisen empowerment-termin johdannaisia. Voimaantuminen on henkilökohtainen prosessi ja sosiaalinen ilmiö. Voimaantuessaan ihminen kokee sisäistä vahvistumista ja olevansa kykeneväinen vaikuttamaan. Pohja voimaantumisen rakentumiselle luodaan avoimen kommunikaation, luottamuksen, kunnioituksen ja tasa-arvoisuuden avulla. Yhteistutkimuksessa on tärkeää se, että kokoontumiset asiakkaiden

ja työntekijöiden kesken ovat antoisia. Niiden kuuluisi perustua sille, että ammattilaiset eivät vain kuule asiakkaita, vaan antavat myös oman näkökulmansa asiaan. Kokoontumisten ja yhteisen ajatustenvaihdon perusta on vastavuoroisessa vuorovaikutussuhteessa. (Palsanen 2015.)

Vastavuoroisessa asiakassuhteessa työntekijä päästää irti käsityksestään, jossa hän kokee omaavansa parhaat ratkaisut asiakkaan ongelmiin tai tilanteeseen (Palsanen 2013, 13). Dialogin merkitys on ratkaiseva, sillä se mahdollistaa tietoisuuden lisääntymisen. Ihmisoikeuksia korostavassa ja niihin perustuvassa sosiaalityössä tasavertaisuus asiantuntijuudessa asiakkaan ja työntekijän kesken saavutetaan dialogisuudella. (Ife 2008,171.) Kuntoutusasiakkuudessa vaikuttaminen omaan kuntoutukseen on nähtävä ihmisoikeutena (Hiilamo 2010, 260). Työntekijän on avattava asiakkaille ammattitermistöä ja -käytäntöjä, jotta saavutetaan avointa asiantuntijuutta (Palsanen 2013, 12). Ammattilaiset ja asiakkaat tuovat kokemusasiantuntijuuttaan ja -tietoaan esille; tällöin toiminta on yhteistoinnallista työskentelyä (Palsanen 2015).

2.3 Asiakkaan aseman edistäminen

Kehittämisprosessimme ideana oli pyrkiä kannustamaan asiakkaita vaikuttamaan kuntouttavan työtoiminnan palvelun sisältöön, niin että heidän asemansa palvelun käyttäjinä olisi täysivaltaisempi ja aktiivisempi. Aktiivisuuden lisääntyessä on toivottavaa, että asiakkaan riippuvuus palvelusta vähenee. Asiakkuus käsitteenä ei ole yksiselitteinen, koska sillä viitataan markkinoiden ja kaupankäynnin asiakkaaseen eli kuluttajaan. Markkinoiden asiakas nähdään siten, että hän valitsee ja säätelee palvelutoimintaa, mikä täten ohjaa palvelutarjontaa ja sisältöä. Asiakas-käsite on hyvinvointipalveluiden piirissä erilainen, sillä asiakkaan palveluiden käyttöä eli kulutusta halutaan palveluntarjoajan taholta minimoida. Usein sosiaalipalveluista tietoinen ja niitä itselleen vaativa henkilö koetaan hankalaksi asiakkaaksi, mikä on päinvastoin kuin markkinataloudessa. Sosiaalipalveluissa toisin kuin markkinataloudessa asiakkaan tilanteen muutos on tavoitteena ja asiakkuus nähdään väliaikaisena, minkä jälkeen asiakas jatkaa eteenpäin. Toisaalta asiakas saatetaan nähdä sosiaalipalvelujen pitkäaikaisena,

passiivisena käyttäjänä. Pyrkimyksenä tulisi olla, että asiakkaan riippuvuus vähenee sosiaalipalveluista. Asiakkaan kannustaminen aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen tulisi olla ensisijaista. (Pohjola 2010, 21.)

Nykyisin markkinahenkisyys on saanut jalansijaa julkisella sektorilla ja sosiaalityössä, mikä tarkoittaa toiminnan taloudellisuuden ja tehokkuuden korostamista (Raunio 2011, 88). Markkinaideologian mukaan asiakkaiden on mahdollista katkaista riippuvuutensa ammattilaisista. Asiakkaan epätyytyttäväksi kokeman palvelun voi vaihtaa toiseen ja kilpailu ylläpitää palvelujen laatua. (Rostila & Vinnurva 2013, 199.) Tämä on johtanut julkisten palveluiden onnistumisen eli asiakkaiden tyytyväisyyden mittaamiseen. Julkisten sosiaalipalvelujen kehittäminen tapahtuu nykyään asiakaskyselyjen avulla. Asiakkaiden tarpeiden, odotusten ja tyytyväisyyden tason selvittäminen edesauttaa kustannustehokkaiden menetelmien käyttämistä palvelun kehittämisessä. Sosiaalipalvelujen käyttäjät saavat verorahoilleen vastinetta kuten yleiseen kuluttajuuteen kuuluu. (Paalasmaa 2012, 7.)

Sosiaalityön asiakkuudelle kuluttajuus ei ole ollut ominainen piirre. Asiakas voi olla palvelujen piirissä vastoin omaa tahtoaan tai pyrkimässä elämäntilanteen ongelmien ratkaisemiseen, mikä ei ole kuvaavaa palvelujen kuluttamiselle. Suomalaisessa käsityksessä sosiaalityön asiakkuudesta herää yhä köyhäinhoitoon liittyviä mielikuvia. Yhteiskunnallinen asema on nykyisinkin riippuvainen siitä onko henkilö töissä, ei ole töissä tai ei ole kykeneväinen työntekoon. Sosiaalialaa koskevat lainsäädäntö on määritellyt asiakkuuden ihmiskäsitystä. (Pohjola 2010, 21–23.) Järjestelmäkeskeisessä suomalaisessa sosiaalityössä asiakas on ollut prosessissa pelkkä osatekijä, mutta kehityksen suunta on aktiivisempaan ja itenäisempään toimijuuteen (Pohjola 2010, 26).

Marketta Rajavaara (2008, 43–47) ottaa artikkelissaan ”Unohdettu ihminen? Asiakaslähtöisyys kuntoutuksen kehittämisessä” kantaa siihen, mihin suuntaan kuntoutuksen asiakas- ja ihmislähtöisyys on menossa. Kuntoutuspalveluihin liittyvät palvelujen vaikuttavuus ja ihmisten hyvinvointi. Kuntoutuspalvelut ovat oleellinen osa hyvinvointivaltion eli welfare state -idea, sillä ne ovat julkisen sektorin ylläpitämiä.

Rajavaaran (2008, 43–47) mielestä tulevaisuudessa kuitenkin konsumerismi eli kuluttajan valinta saattaa olla suuremmassa merkityksessä myös kuntoutuspalvelujen piirissä. Hän kertoo, että yhteiskunnalliset muutokset ovat viime aikoina muuttaneet yleisellä tasolla niin ihmisten kuin yhteisönkin suhtautumista oman hyvinvoinnin tavoitteluun. Konsumerismin voimistuminen tarkoittaa yksilön vastuuta yli julkisen vastuun eli niin sanottua wellness-society-ideaa. Konsumerismi painottaa ihmisen omaa vastuuta ja suorituskykyä. Ajatuksen mukaan ihmiset voisivat hankkia itse kuntoutuspalveluja ja -hyödykkeitä, kuten muitakin palveluita. Asiakkaan maksukyky rajoittaa hänen kulutustaan. Edellä mainitut seikat eivät ole kuntoutuspalveluiden kannalta edullisia, sillä kuntoutuksen merkitys konsumerismissä karisee. Kuntoutuksen tulisi olla voittoa tavoittelematonta ja hyödyttää sekä voimaannuttaa henkilöä. Niin sanottu hyvinvointi-shoppailu ei tätä asiaa ajaisi. Kuntoutuksen kehittäminen ja asiakaslähtöisyyden lisääminen konsumerismin näkökulmasta eivät ainakaan antaisi jokaiselle tasapuolista mahdollisuutta osallistua kuntoutukseen taustoista, elämäntilanteesta ja taloudellisesta tilanteesta riippumatta. (Rajavaara 2008, 43–47.)

3 YHTEISTUTKIMINEN SOSIAALITYÖN MENETELMÄNÄ

3.1 Yhteistutkimisen menetelmän käyttäminen

Keskeiseksi menetelmäksi kuntouttavan työtoiminnan sisällön kehittämisessä valitsimme yhteistutkimisen sosiaalityössä. Haastattelimme tutkija-sosiaalityöntekijä ja kehittämisspäällikkö Kati Palsasta 3.8.2015 SOS-lapsikylä ry:n keskustuomistolla Helsingissä. Perehdyimme myös hänen kirjoittamaansa Yhteistutkiminen sosiaalityön menetelmänä -hankkeen 2012–2013 jälkeen koottuun oppaaseen nimeltä Yhteistutkiminen: Opas sosiaalityöhön (2013). Palsanen (2015) kertoi haastattelun aikana työstävänsä tällä hetkellä lisensiaatintyötä jonka aiheena on yhteistutkimuksen hyödyntämisen, jatkokäyttämisen ja mallintamisen mahdollisuuksia eri sosiaalialan toimintaympäristöissä. Meidän työssämme sovelsimme yhteistutkimista kuntouttavaan työtoimintaan, jossa näemme olevan tarvetta ja kysyntää juuri tällaisen menetelmän käytölle.

Yhteistutkiminen on menetelmälle annettu nimi, se ei siis ole tieteellinen käsite. Yhteistutkiminen on käytännön kehittämistoimintaa eri toimijoiden kanssa. Vuorovaikutuskeskeisen työtavan käyttö on auttamistyössä oleellista ja sillä pyritään saavuttamaan myönteisiä muutoksia suhteen molemmissa osapuolissa. (Palsanen 2013, 8.) Yhteistutkiminen pohjautuu sellaiselle työskentelytavalle, jossa asiakkaat ja työntekijät yhdessä tasavertaisina toimijoina suunnittelevat toiminnan ja palvelun sisältöjä. Kokemustiedon jakaminen osallistujien kesken on tarkoituksena. Yhteistutkimuksellinen työskentely perustuu osallistujien vastavuoroisuudelle ja dialogisuudelle, asiakkaiden voimaantumiselle ja osallistujien kohtaamiselle keskenään. (Palsanen 2013, 13.)

Yhteistutkiminen on menetelmä tai toimintatapa, jota sosiaalityössä voidaan käyttää. Työntekijät ja palvelun käyttäjät asettuvat tasavertaisina pohtimaan ja tutkimaan yhteisten intressien kohteena olevia asioita. Menetelmän käyttäminen tapahtuu vuorovaikutussuhteessa. (Palsanen 2013, 8.) Tämänkaltainen tutkimisen ja kehittämisen muoto on ominaista dialogisessa toiminnassa, jonka teorian ydin

on yhteistyö ja tasavertaisuus osapuolten kesken. Yhteistyön saavuttaminen tapahtuu kommunikaation avulla, jossa tavoitteena on päästä yhteiselle ymmärryksen tasolle. (Freire 2005, 186–187; Seikkula & Arnkil 2005, 83–84.)

Yhteistutkimisesta voi löytää samankaltaisuuksia toimintatutkimuksen kanssa, joka on sosiaalitieteille ominainen tutkimustapa. Toimintatutkimus tähtää käytännöllisen tiedon tuottamiseen, mikä juuri kehittämiskysymyksissä on ensisijaista. Toimintatutkijan rooli on erilainen kuin perinteisillä tutkijoilla. Päämääränä on tehdä interventio ja pyrkiä kannustamaan ihmisiä muuttamaan heidän elämänsä vaikuttavia asioita heidän kannaltaan paremmiksi. (Heikkinen 2007, 19–20.)

Toimintatutkimuksessa kyse on toiminnan kehittämisestä ja seurannasta. Tiedon- tuotannon tapa tämänkaltaisessa tutkimustoiminnassa on prosessimaista, sillä kehittämisprosessin aikana tehdyt havainnot ohjaavat prosessin etenemistä. Toimintatutkimus sisältää kokeilevia vaiheita, joissa yhdistellään käytäntöä, reflektiota, suunnittelua ja toteutusta. (Toikko & Rantanen 2009, 30.)

Viimeisen kymmenen vuoden aikana esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalveluiden käyttäjät ovat olleet mukana palveluiden suunnittelussa, kehittämisessä ja tutkimisessa. Kokemusasiantuntijuus on sosiaali- ja terveystieteiden käyttäjien kokemusten tunnustamista ja niiden huomioimista suunnittelussa. (Silfverberg 2015, 28). Asiakas osallistuu palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen, mikä tekee hänestä kokemusasiantuntijan, sillä hänellä on kokemus palvelusta palvelunkäyttäjän roolissa (Toikko 2011, 103).

Yhteistutkimuksen menetelmässä on kyse juuri kokemusasiantuntijuudesta ja asiakkaiden kokemusasiantuntijuuteen kannustamisesta. Asiakkaan oman elämän asiantuntijana toimiminen ja itseään koskevien päätöksiä tekemiseen osallistuminen johtaa valtaantumiseen suhteessa palvelujärjestelmään (Toikko 2011, 104).

Palveluiden on vastattava asiakkaiden tarpeisiin ja asiakkaat tietävät tarpeensa parhaiten. Sosiaalipalveluissa on totuttu ammattilaisten pyrkimykseen tunnistaa

asiakkaan tarpeet ja toiveet. Kehittämisestä tulee avointa, jossa tavoitteita ja tuloksia ei aseteta etukäteen, vaan ne määrittyvät yhteisessä keskustelussa. Kehittämisprosessi rakentuu käyttäjien ja toimijoiden yhteisen toiminnan mukaan, ilman ulkopuolelta tulevia rajoituksia. (Toikko 2011, 105–108.) Opinnäytetyömme kehittämisprosessissa pyrimme kannustamaan asiakkaita ja työntekijöitä avoimeen ja yhteistyössä tapahtuvaan kehittämiseen.

3.2 Yhteistutkimisen juuret

Yhteistutkimisen tapa on ollut sosiaalityölle ominaista jo sosiaalityön alkuvaiheissa. Miika Saukkonen (2004) esittelee yhteistutkimuksen kehitystä, josta Marta Malo de Molina on tehnyt lyhyen historiallisen katsauksen. Yhteistutkimus on tutkimuksen muoto, joka pyrkii hämärtämään jakoa subjektin eli tutkijan sekä objektin eli tutkittavan välillä. Tämä tutkimusmuoto esiteltiin sosiologian tutkimuksen piirissä 1950-luvun Yhdysvalloissa. Aiheen esille nousu liittyy siihen, että ihmisiä alettiin tutkia aiempaa enemmän sosiologian näkökulmasta. Ihmisryhmien tutkiminen sosiologian tutkimuksen erityisalana kehittyi aluksi kuitenkin lähinnä akateemisesta sosiologisesta näkökulmasta. (Saukkonen 2004.)

Kati Palsanen (2015) kertoo yhteistutkimisen muistuttavan sosiaalityön varhaisessa vaiheessa, kuten settlementtityössä, käytettyjä menetelmiä. Sosiaalityön professionalistuminen on alkanut settlementtityön parista 1800-luvun lopusta. Settlementtityö perustuu englannin kielen sanaan settle, joka tarkoittaa asettumista. Työntekijät asettuivat elämään settlementteihin, asuinyhteisöihin, köyhän väestönsan ja maahanmuuttajien luo. Settlementtityössä olennaista oli käytännöllisten taitojen opettaminen naapuruston asukkaille. Tätä toimintaa pidettiin kaupungin ongelmien ratkaisemiseen pyrkivänä ja siten aktiivisen kansalaisuuden merkinä. (Puurunen & Roivainen 2011, 19–21.)

Settlementtityöhön liitetään empowerment-käsite, sillä yhteistyö, kumppanuus ja toveruus suhteessa asiakkaisiin sekä ryhmien voimavaroihin keskittyminen korostuivat settlementtityön uranuurtajan Jane Addamsin ajattelussa. Empowerment käännetään suomeksi valtaistumiseksi tai voimaantumiseksi. Addamsin

mielestä yhteiskunnallisista epäkohdista tiedottaminen johtaa siihen, että ihmiset alkavat vaatia parannuksia elämäänsä. Settlementeissa kansalaistoiminta ja tieteellinen tutkimus yhdistyivät. Työntekijät keräsivät tietoa, arvioivat toimintaa ja tekivät aloitteita yhdessä asukkaiden kanssa. Muutokset epäkohtiin saavutettiin yhteistyöllä työntekijöiden kanssa. (Puurunen & Roivainen 2011, 25- 26.) Yhdyskuntatyö on nykyaikaista settlementtityötä ja sitä nimitetään myös yhteisötyöksi. Samankaltaisuus yhteistutkimuksen menetelmään on se, että eräs yhteisötyön tehtävistä on tukea ja innostaa kansalaisia tai asukkaita omiin asioihinsa vaikuttamiseen. (Saarnio 2001, 52.)

3.3 Yhteistutkimisen soveltaminen

Ohjauksellamme Kuntoutussäätiöllä tähtäsivät toiminnan kehittämiseen asiakaslähtöisempään suuntaan. Taustalla vaikutti ajatus yhteistutkimuksellisuudesta: miten sekä työntekijät että asiakkaat saataisiin mukaan kehittämään ja ideoimaan toimintaa, joka olisi mielekkäämpää ja tarkoituksenmukaisempaa. Itse opiskelijoina olimme ikään kuin kahden toimijan välissä.

Yhteistutkimisen suosiminen ja sen käyttäminen sosiaalipalveluissa on seurausta kansallisista linjauksista esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa. Suomalaista sosiaali- ja terveystieteitä uudistetaan ja johdetaan kyseisen Kaste-ohjelman avulla. Sen tavoitteena on pienentää hyvinvointi- ja terveyseroja sekä pyrkiä järjestämään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja asiakaslähtöisemmin. Kaste-ohjelman tavoitteena on myös kohdentaa resursseja enemmän ennaltaehkäisevämpään työhön. Painopistettä halutaan siirtää pelkästä ongelmien hoidosta fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen ja ongelmien ennaltaehkäisyyn. (Sosiaali- ja terveysministeriö i.a.)

Kaste-ohjelmassa on kuusi alaohjelmaa. Niistä kaksi, ”riskiryhmien mahdollisuuksien parantaminen osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden tavoittelussa” sekä ”palvelurakenteiden ja peruspalvelujen uudistaminen” liittyvät opinnäytetyömme

aiheeseen. Kaste-ohjelma on kansallinen ohjelma, joten se huomioi niin asiantuntijoiden kuin kansalaisten näkökantoja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistustarpeista. (Sosiaali- ja terveysministeriö i.a.)

Yhteistutkimusta on sovellettu esimerkiksi ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyössä, jossa kehitettiin Oulun seudun Kuntoutuspalveluiden toimintamallia. Kaakkuriniemi ja Leino (2013) käyttivät siitä nimenä yhteistoiminnallinen kehittäminen. Tässä opinnäytetyössä käytämme termiä yhteistutkiminen, mutta terminä voisi yhtä hyvin olla yhteiskehittäminen, yhteistoiminta tai yhteistoiminnallinen kehittäminen. Termiä yhteistutkiminen on ollut kehittämässä tutkijasosiaalityöntekijä Kati Palsanen (2015), joka on perehtynyt yhteistutkimisen menetelmän kehittämiseen.

Kaakkuriniemi ja Leino käyttivät työssään menetelmänä osallistavaa toimintatutkimusta, jossa työyhteisön jäsenet olivat yhdessä tutkijoiden kanssa kehittämässä Kuntoutuspalveluiden toimintamallia. Toimintatutkimusta he kuvaavat monivaiheiseksi prosessiksi, jossa tutkijan ymmärrys aiheesta syvenee vähitellen. Osallistavaksi toimintatutkimukseksi prosessi määritellään silloin, kun toiminnan kehittämiseksi eri osapuolten vuorovaikutusta pyritään edistämään. (Kaakkuriniemi & Leino 2013, 29–30, 32–33.) Meidän työssämme pyrkimys oli henkilöstön ja asiakkaiden aktiivisempaan vuoropuheluun kannustaminen, mikä on juuri osallistavalle toimintatutkimukselle ominaista.

Tässä opinnäytetyössä yhteistutkimista sovellettiin kysymällä asiakkailta kyselylomakkeella heidän kokemuksistaan ja mielipiteistään kuntouttavasta työtoiminnasta. Kyselylomakkeiden vastausten pohjalta aloimme suunnitella ja ideoimaan toiminnanohjauskertoja. Ohjauskertojen aikana työmenetelmän käytön ohessa keskustelimme asiakkaiden kanssa ja otimme heidän toiveitaan huomioon. Palautetta oli mahdollista antaa palautelomakkeella. Olimme työntekijöihin yhteydessä järjestämiemme ohjauskertojen tiimoilta ja saimme heiltä tukea ja neuvoja toiminnan toteuttamiseen. Arvioimme ja ideoimme prosessia jatkuvasti asiakkaiden antaman palautteen pohjalta, kuten yhteistutkimisen periaatteisiin kuuluu. Työntekijät olivat mukana järjestämässämme kehittämistuokiossa. Siinä käytiin läpi toiminnan tuloksia ja yhteistutkimisen mahdollisuuksia Kuntoutussäätiöllä.

4 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

4.1 Lähtökohdat ja keskeiset käsitteet

Opinnäytetyön taustalla oli Kuntoutussäätiön ehdotus kehittää kuntouttavan työtoiminnan sisältöä. Kuntoutussäätiö on yleishyödyllinen yhteisö, joka toimii kuntoutuksen kehittäjänä, arvioijana, kouluttajana, tiedottajana sekä järjestää kuntoutuspalveluja, kuten esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa, jonka Vantaan kaupunki ostaa säätiöltä. (Kuntoutussäätiö i.a.a; Saarinen & Wiitakorpi 2015.) Kuntouttavaan työtoimintaan ohjataan Vantaan Työvoiman palvelukeskuksesta, jossa toimivat sosiaalityön, terveydenhuollon ja Kansaneläkelaitoksen (Kela) asiantuntijat. Työvoiman palvelukeskukseen (TYP) päädytään joko työ- ja elinkeinotoimiston tai sosiaalitoimiston läheteellä. Kuntouttavaan työtoimintaan joko hakeudutaan tai ohjataan pitkäaikaistyöttömyyden seurauksena. Kävijät käyvät 2–4 kertaa viikossa Kuntoutussäätiön työkeskuksessa, joka sijaitsee Helsingin Malminkartanossa. Työkeskuksessa on tarjolla erilaisia alihankintatöitä, esimerkiksi pakkaus- ja kokoonpanotöitä, joissa pienyrittäjät toimivat tilaajina. (Saarinen & Wiitakorpi 2015.)

Kuntouttava työtoiminta kuuluu kunnallisen aikuissosiaalityön työllistymistä edistäviin palveluihin, ja sen tarkoituksena ei ole tuottaa taloudellista hyötyä Kuntoutussäätiölle. Kuntoutussäätiö on voittoa tavoittelematon säätiö. (Saarinen & Wiitakorpi 2015.) Työpäivä on neljän tunnin pituinen ja sisältää ruokatauon. Asiakkaat ovat joko työmarkkinatuen tai toimeentulotuen piirissä. Molempia tukia saava henkilö määritellään ensisijaisesti työttömäksi. Kävijät saavat työtoimintaan osallistumisen kustannuksista matkakorvausta ja tapaturmavakuutuksen kuntouttavan työtoiminnan ajaksi. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001.)

Kuntoutussäätiön kuntouttavan työtoiminnan palvelu ei ollut meille ennestään tuttu. Perehdyimme siihen haastattelemalla Kuntoutussäätiön ohjaajia sekä kävijöitä ja havainnoimalla itse toimintaa. Haastatteluiden pohjalta koimme, että kuntouttavan työtoiminnan kävijöillä olisi kehittämisehdotuksia käyttämänsä palvelun

kehittämiseen. Ohjaajat ovat asiantuntijoita siinä, mitä ja minkälaista toimintaa on mahdollista Kuntoutussäätiöllä räätälöidä.

Kuntouttavan työtoiminnan ohjaajat painottivat kuntouttavan työtoiminnan kävijöiden olevan ensisijaisesti pitkäaikaistyöttömiä. Kuntouttavassa työtoiminnassa käsitteet kuntoutuja, kuntoutus, kuntoutuminen tai kuntouttaminen voidaan kokea leimaavina, sillä ne usein ymmärretään ihmisten terveydellisiin ongelmiin liittyvinä. Pitkäaikaistyöttömillä kyse ei ole aina työkyvyttömyydestä vaan työn puutteelle voi olla moninaisia syitä. Työttömyyden voidaan nähdä johtuvan yksilön ominaisuuksista, mutta myös yhteiskunnan rakenteellisilla syillä on iso merkitys. (Saarinen & Wiitakorpi 2015.) Kuntouttavaan työtoimintaan osallistujat ovat melko heterogeeninen ryhmä. Asiakkailta on erilaisia taustoja, elämäntilanteita, työkokemusta ja osaamista. Ongelmat tietyillä elämän osa-alueilla ilmenevät ihmisillä eri tavoin. (Tammelin 2010, 60.) Pitkäaikaistyöttömyys ei ole verrattavissa sairauteen tai vammaan, joista kuntoudutaan, mutta sosiaalisesta näkökulmasta se vaikeuttaa yksilön elämää siinä määrin, että kuntoutus on tarpeen.

Kuntoutus perustuu fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn, ammatillisten valmiuksien ja intressien arviointiin, valmennukseen ja koulutukseen. Kuntoutuksen nähdään perinteisesti jakautuvan neljään eri osa-alueeseen: lääkinälliseen, ammatilliseen, kasvatukselliseen ja sosiaaliseen kuntoutukseen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 225, 21–22.) Sosiaalisen kuntoutuksen käsite on päivitetty vuonna 2014 Sosiaalihuoltolakiin (2014). Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalisen toimintakyvyn tukemista sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen avulla. Sosiaalinen toimintakyky arvioidaan ja selvitetään tuen tarpeita, minkä jälkeen tarjotaan tukea arkipäivän toiminnoista selviytymiseen, elämänhallintaan, vuorovaikutussuhteisiin tai muihin kuntoutumista edistäviin toimenpiteisiin. Nuorilla sosiaalinen kuntoutus tarkoittaa Nuorisotakuun toteutumista eli nuoria tuetaan työhön, opiskeluun tai kuntoutuspaikkaan hakeutumista sekä niiden keskeyttämisen välttämistä. (Sosiaalihuoltolaki 2014.) Kuntouttava työtoiminta sisältää sosiaalista kuntoutusta, jonka tarkoituksena on tukea pitkäaikaistyöttömien hyvinvointia ja työllistymistä. Työttömyyteen kuuluva sosiaalisen syrjäytymisen riskiä pyritään kuntouttavalla työtoiminnalla ennaltaehkäisemään (Puumalainen 2008, 26).

4.2 Kuntouttava työtoiminta

Kirsi Juhila (2008, 23–26) kutsuu aikuissosiaalityöksi sellaista lakisääteistä työtä, jota tehdään kunnallisissa sosiaalitoimistoissa. Kuntouttava sosiaalityö nähdään yhtenä aikuissosiaalityön tärkeimmistä painopisteistä tulevaisuudessa. Kuntouttava työtoiminta on osa kuntouttavan sosiaalityön osa-aluetta. Kuntouttavalla sosiaalityöllä pyritään asiakkaan kokonaisvaltaiseen elämäntilanteen edistämiseen eli sosiaaliseen kuntoutukseen.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2012) määritelmän mukaan aikuissosiaalityö jakautuu seitsemään eri tehtäväkenttään, joita ovat arkielämän hallinta, asuminen ja asunnottomuus, köyhyys ja toimeentulo-ongelmat, päihde- ja mielenterveysongelmat, syrjäytyminen ja osallisuus, yksinäisyys sekä työttömyyden yksilölliset seuraukset (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012.) Kuntouttavan työtoiminnan palvelu pyrkii vastamaan näistä erityisesti työttömyyden yksilöllisiin seurauksiin, mutta myös arkielämän hallintaan, toimeentulo-ongelmiin ja osallisuuden vahvistamiseen yhteiskunnassa. Asiakkaiden taustoissa saattaa toki olla myös yksinäisyyttä, päihde- ja mielenterveysongelmia, asumiseen liittyviä ongelmia.

Nykyiset työmarkkinat eivät työllistä kaikkia kansalaisia, joten on löydettävä uusia tapoja mielekkään elämän saavuttamiseksi henkilöille, jotka eivät ole palkkatyössä (Korhonen, Julkunen, Karjalainen, Muuri & Seppänen-Järvelä 2007, 18–21). Kuntouttava työtoiminta on työllistymistä edistävä palvelu (Työttömyysturvalaki 2002), mutta se tähtää työllistymisen ohella myös asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen ja elämäntilanteen osa-alueiden parantamiseen. Työvoimaviranomaisten lisäksi sosiaaliviranomaiset ovat vastuussa työttömien aktivointitoimenpiteistä, aktivointisuunnitelman laatimisesta ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä (Juhila 2008, 22).

Uuden 1.4.2015 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain (Sosiaalihuoltolaki 2014) mukaan kuntouttava työtoiminta on työttömyysturvalain alaisen palvelun lisäksi

myös sosiaalipalvelu. Tähän sosiaalipalveluun liittyy keskeisesti myös laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000). Uudessa sosiaalihuolto-laissa korostetaan asiakkaan mielipiteiden kuulemistä ja osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuutta palvelujensa suunnitteluun ja toteutukseen. Kunta on ensisijaisesti vastuussa lainsäädännön noudattamisesta kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Kuntoutussäätiö tuottaa ostopalveluna Vantaan kaupungille kuntouttavan työtoiminnan palvelua. Kyseisessä kuntouttavassa työtoiminnassa käyvillä asiakkailla on mahdollisuus tehdä kokoonpano-, pakkaus- ja postitustöitä. Kuntoutussäätiö kertoo kotisivuillaan palveluun kuuluvan myös elämänhallintaa, sosiaalista suoriutumista ja toimintakykyä edistävää toimintaa. Toimintamuotoja ovat esimerkiksi liikunta, luova toiminta, keskustelut ja tietoteknisten taitojen harjoittelu. Palvelun tarkoitus on asiakkaiden työtaitojen ja työssä jaksamisen kehittyminen. Palvelun alkaessa asiakas ja ohjaaja laativat yhdessä kuntouttavan työtoimintajakson tavoitteet ja suunnitelman. Jakson aikana palvelunkäyttäjää tuetaan, seurataan sekä lopuksi laaditaan jatkosuunnitelma esimerkiksi koulutukseen tai työhön ha-keutumisesta. (Kuntoutussäätiö i.a.b)

Kuntouttava työtoiminta määritellään työllistämistä edesauttavaksi, ei-työsuhteessa tapahtuvaksi toiminnaksi. (Juhila 2006, 59.) Työn tekemistä voidaan käyttää kuntoutumisen välineenä, mutta kuntouttava työtoiminta ei saa sisältää pelkkää työntekoa. Palvelu on sosiaalipalvelu niille henkilöille, jotka eivät työ- ja toimintakykynsä takia pysty osallistumaan julkisiin työvoimapalveluihin tai vastaanottamaan työtä. Vaikean elämäntilanteen läpi ohjaamisen ja kannustamisen olisi oltava keskeinen tavoite kuntouttavassa työtoiminnassa. (Moliis 2015.)

Kunnilla on velvollisuus järjestää kuntouttavaa työtoimintaa, jonka tarkoitus on tukea työttömän henkilön elämänhallintaa sekä parantaa hänen työllistymismahdollisuuksiaan (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001). Kuntouttava työtoiminta perustuu henkilökohtaiseen suunnitelmaan. Sen ideana on olla tavoitteellista työskentelyä kunnalla, valtiolla, järjestössä, säätiössä tai muussa julkisessa yhteisössä. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan henkilön toimeentulo mak-

setaan siitä etuusjärjestelmästä, jonka piirissä hän välittömästi on toiminnan alkaessa. Työmarkkinatuen saaja saa ylläpitokorvausta, ja toimeentulotuen saaja toimintarahaa niiltä päiviltä, jolloin osallistuu toimintaan. (Pehkonen-Elmi, Kettunen, Surakka & Piirainen 2015, 34.)

Kuntouttavan työtoiminnan lain voimaantulon taustalla on 1990-luvun laman jälkeinen rakenteellinen työttömyys. Pitkäaikaistyöttömyyden nähdään olevan syrjäytymisen riskitekijä. (Juhila 2006, 58.) Työttömyys vähentää henkilön elämän henkilökohtaisen hallinnan kokemusta. Työnteon merkitys on suomalaisessa kulttuurissa suuri, se nähdään tavanomaisuutta määrittävänä ja elämän mielekkyyttä tukevana tekijänä. Syrjäytyminen työmarkkinoilta vie henkilöltä pois arjen säännöllisyyden tunteen, taloudellisen turvan ja yhteenkuuluvuuden tunteen työyhteisöön tai laajemmin yhteiskuntaan. Kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus on tukea pitkäaikaistyöttömän yhteyttä työmaailmaan ja muihin ihmisiin (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2009, 49, 54–55) ja toimia samalla kannustimena työelämään hakeutumisessa (Juhila 2006, 59).

Työttömyyden pitkittyessä henkilön toimeentulo ja elämäntapa muuttuvat. Työtön voi kokea työttömyyden johtuvan itsestään ja epäonnistumisen tunne aiheuttaa itsetunto-ongelmia, ahdistusta ja omista sosiaalisista verkostoista syrjäytymistä. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2009, 55.) Kuntouttava työtoiminta -lain tuloksellisuutta arvioineet tutkijat ovat todenneet heikommassa asemassa olevien pitkäaikaistyöttömien velvoittamisen työllistämistoimenpiteisiin jopa hankaloittavan työllistämistä. Työnhaun tuloksettomuus aiheuttaa henkistä ahdistusta, jonka lievitys olisi ensisijaisempaa. Varsinkin tilanteessa, jossa työttömyyteen vaikuttavat myös yhteiskunnan rakenteet kuten työmarkkinat, koulutus ja tulonjako. (Juhila 2006, 60.) Kuntouttavan työtoiminnan tärkeimmiksi vaikutuksiksi on kerrottu päivärytmin vakiinnuttaminen, sosiaalisten suhteiden luominen, kuuluminen yhteisöön ja mielekkään arkisen sisällön löytyminen. (Tammelin 2010, 58.)

Susanna Holopainen (2012) on tehnyt opinnäytetyön asiakkaiden kokemuksista kuntouttavassa työtoiminnassa ja toiminnan vaikutuksista heidän elämäntilanteensa. Hän keräsi tietoa työhönsä muun muassa asiakashaastatteluiden avulla.

Työ osoittaa, että kuntouttava työtoiminta on tärkeä sosiaalipalvelu, joka lisää asiakkaiden elämänhallintaa. (Holopainen 2012.)

Toiminnan kautta asiakkaiden on mahdollista matalalla kynnyksellä tutustua uusiin ihmisiin, mikä kehittää sosiaalisia taitoja. Nimenomaan mielekäs tekeminen arkipäivisin koettiin tärkeäksi. Toiminnalla on siis merkitystä ihmissuhteisiin ja arkeen. Kokemuksien mukaan arjen asioiden hoitaminen oli helpottunut, koska kuntouttavan työtoiminnan työntekijät olivat auttaneet ja neuvoneet muun muassa viranomaisasioiden hoidossa. Apu ja rohkaisu työtoiminnan taholta rohkaisivat asiakkaita itse aktiivisempaan rooliin arjen asioiden hoitamisessa. Lisäksi esimerkiksi vapaaehtoistyöhön pääsy kuntouttavan työtoiminnan kautta koettiin positiivisena. Se auttaa asiakasta jatkossa pitämään kiinni säännöllisestä vuorokausirytmistään ja tukee hänen psyykkistä jaksamistaan. (Holopainen 2012, 30–31.)

Oman elämänkulkunsa asiakkaat kokivat parantuneen. Toiminnan kautta kohenunut terveydentila, säännöllinen päivärytmi ja tarpeellisuuden tunne vaikuttivat haastateltavien tyytyväisyyteen elämässään. Osa näki työllistymismahdollisuuksiensa parantuneen, sillä muun muassa sosiaaliset taidot olivat kehittyneet toiminnan myötä. Tästä huolimatta osa koki muun muassa velkansa, terveytensä ja ikänsä puolesta olevansa kelpaamaton työmarkkinoille, siitä huolimatta, että oli saanut erilaisia taitoja työtoiminnan kautta. (Holopainen 2012, 31–32.)

Kuntouttavan työtoiminnan lisäksi on olemassa tuettua työllistymistä. Asiakkaat, jotka tarvitsevat keskimääräistä enemmän tukea työnhakuun, on mahdollista käyttää tuetun työllistymisen palveluja. Syynä voi olla esimerkiksi pitkittynyt työttömyys. Ammatillisen kuntoutuksen palvelut on suunnattu puolestaan asiakkaille, joilla on terveydellisiä rajoitteita, jotka vaikuttavat hänen kouluttautumiseensa, työnhakuunsa sekä työskentelyynsä. (Työ- ja elinkeinotoimiston palvelut 2015.)

4.3 Kuntoutujan aktivointi

Kuntouttava työtoiminta on kuntouttavia ja aktivoivia elementtejä sisältävää sosiaalityötä (Juhila 2008, 21–23). Aktivointi tähtää asiakkaiden vastuullistamiseen ja

oma-aloitteisuuteen kansalaisina sekä riippumattomuuteen vähimmäisturvasta (Juhila 2008, 53). Aktivointitoimenpiteet kohdistuvat syrjäytymisvaarassa oleviin alle 25-vuotiaisiin koulutuksesta ja työelämästä poissaoleviin nuoriin sekä yli 25-vuotiaisiin pitkäaikaistyöttömiin. Aktivointisuunnitelma tehdään työttömän asiakkaan ja työllisyyspalveluiden edustajien kesken, jossa osallisina ovat työ- ja elinkeinotoimisto, kunnan sosiaaliviranomaiset ja Kansaneläkelaitos. Suunnitelmaan sisällytetään aikaisempien toimenpiteiden arviointi, nykyinen tilannekatsaus ja työllistymistä edesauttavien toimien sopiminen. (Juhila 2006, 59.)

Kuntouttavan työtoiminnan lakia on uudistettu vuonna 2015, siten että aktivointisuunnitelman lisäksi on otettu käyttöön monialainen työllistymissuunnitelma. Näissä suunnitelmissa on arvioitava asiakkaan mahdollisuus vastaanottaa joko työtä tai julkisia työvoimapalveluja sekä sisällyttää kyseenomaiseen suunnitelmaan palveluja, jotka vastaavat asiakkaan palvelutarpeeseen. Uudistetun lain mukaan arvioinnin on tapahduttava kunnan sosiaalihuollon, työ- ja elinkeinotoimiston sekä asiakkaan yhteistyönä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Life first -lähestymistapa tarkastelee kuntouttavaa työtoimintaa siitä näkökulmasta, että asiakkaan oman elämän tulisi olla ensin mahdollisimman hyvässä kunnossa: elämäntilanne, arkeen ja elämään liittyvät seikat, työmarkkinoilla ja koulutuksessa tarvittavat tiedot ja taidot. Human resource -lähestymistapa korostaa inhimillisen pääoman merkitystä. Aktivointipolitiikan work first -periaate ei siis aja toimintatarkoitustaan, sillä ihmiselle, jolla on omassa elämässään paljon järjesteltävää, eivät työnsaanti ja kouluttautuminen tule ensimmäisenä. (Tammelin 2010, 59.) Oman elämän järjestely on ikään kuin pohjan rakentamista sille, että voi tulevaisuudessa työllistyä ja kouluttautua. Jokaisen asiakkaan yksilölliset tarpeet tulisikin huomioida paremmin; onko hänellä haasteita työllistymisen lisäksi myös muilla elämän osa-alueilla, ja miten vastata niihin kuntouttavan työtoiminnan kautta.

Kuntoutusjärjestelmä on myös puhuttanut sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten piirissä. Se on pysynyt muuttumattomana koko 2000-luvun. Asiantuntijat ovat kritisoineet järjestelmän toimivuutta (Rajavaara 2013, 46). Kuntoutusjärjestelmä on vaikeaselkoinen asiakkaille, eivätkä asiakkaat ole päässeet mukaan järjestelmän

kehittämiseen. Asiakaslähtöisyyden lisääminen kuntoutustoiminnassa on olennaista. (Viitanen & Piirainen 2013, 119, 122–123.)

Artikkelissa *Vaikutelmia monimuotoisesta kuntoutusasiakkuudesta* (2012) esitellään kuntouttavaa työtoimintaa asiakkaan ja järjestäjätahon kannalta eri näkökulmista. Kuntouttavaa työtoimintaa kuntoutuspalveluna voidaan toteuttaa yhteistyössä julkisen ja kolmannen sektorin välillä. Toiminta tähtää siihen, että se parantaisi henkilön elämänhallintaa ja kohentaisi työllistymisedellytyksiä. Kuntoutuja-käsitteellä on pyritty tähdentämään, että asiakkaan roolia aktiivisena toimijana ja vaikuttamista, eli kuntoutuksen kohteesta sen toimijaksi muuttumista. Kolmannen sektorin palveluntuottajarooli on erilainen kuin julkisen sektorin. (Sandelin, Mattila-Aalto & Lehtoranta 2012, 29.)

Artikkelissa kerrotaan myös Albert O. Hirschmanin jaottelusta kuntoutujan suhteesta kuntouttavaan organisaatioon. Jaottelu perustuu käsitteille ”exit”, ”voice” sekä ”loyalty”. (Sandelin, Mattila-Aalto & Lehtoranta 2012, 30.) Opinnäytetyösämme käsitellään asiakkaan mahdollisuutta vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseen ja esittää mielipiteensä. Voice perustuu tälle ajattelumallille. Se tarkoittaa henkilökohtaista ja poliittistakin äänivaltaa kuntoutuspalveluiden suhteen (Rajavaara 2008, 44.). Exit tarkoittaa asiakkaan mahdollisuutta poistua organisaatiosuhteesta ja loyalty asiakkaan passiivisuutta suhteessa organisaatioon. Voice-ajattelussa asiakkaan on mahdollista tehdä päätöksiä omaan kuntoutukseensa liittyen. (Sandelin, Mattila-Aalto & Lehtoranta, 2012, 30.) Hirschmanin typologiassa on neljäskin suhtautumismalli, ”neglect”. Se tarkoittaa organisaation hylkäämistä, toiminnasta poisjättäytymistä. Vaikka kuntoutujilla on yksilölliset tarpeet kuntoutusjakson suhteen, usein kuntoutuspalvelut tuotetaan byrokrattisen kaavamaisesti. Perinteisesti kuntoutusta on toteutettu pitäen asiakasta pelkästään toiminnan objektina. (Rajavaara 2008, 43–45.) Tällä hetkellä kuntouttavassa työtoiminnassa yleensä viranomainen tai toimintaa järjestävä taho päättää työtehtävistä, eikä kävijöiden mielipiteitä kysytä.

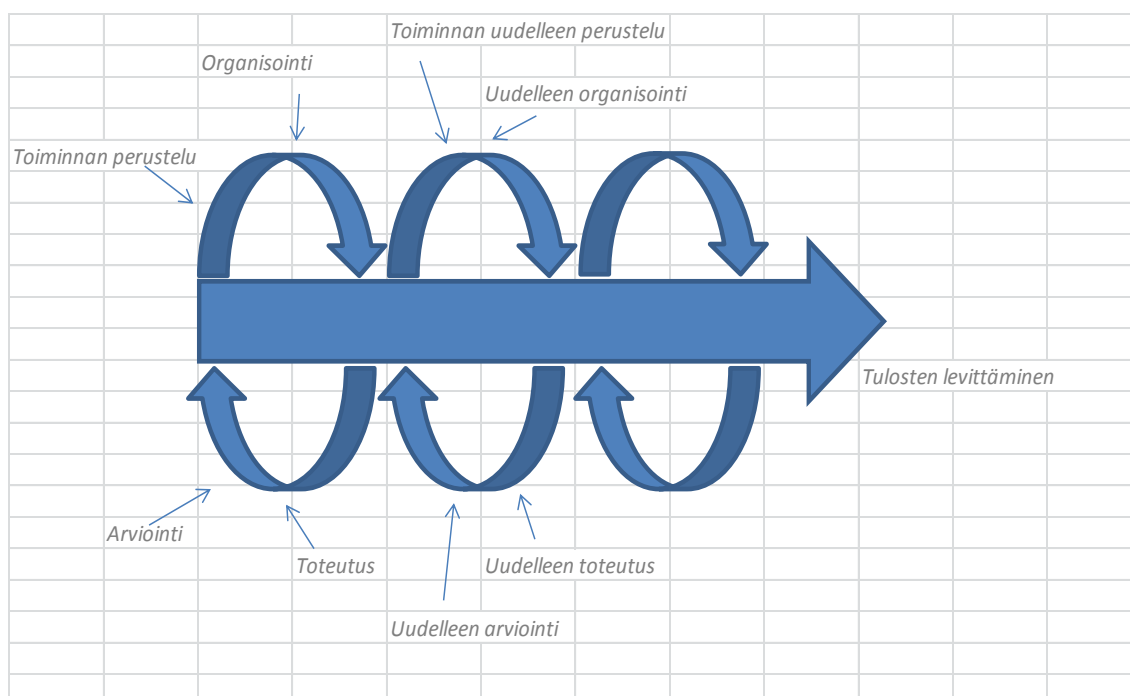
Kuntouttavan työtoiminnan ajatuksena tulisi olla toiminnan mielekkyys ja järkevyys asiakkaille. *Vaikutelmia monimuotoisesta kuntoutusasiakkuudesta* -artikke-

lissa jaotellaan yhdistyksen ja kunnan järjestämää toimintaa. Yhdistyksen tarkoituksena on tarjota mielekästä tekemistä ja työllistäminen nähdään jo itsessään kuntouttavana toimintana. Yhdistyksen toimintamalleissa ei korostu aktiivinen kuntoutuminen. Osallistuminen on yhdistyksessä vapaaehtoista. Tämä osoittaa yhdistyksen toiminnan perustuvan sille, että osallistujan ajatellaan olevan aktiivinen kansalainen. Kunta kuntouttavan työtoiminnan järjestäjänä ei puolestaan artikkelin mukaan näe osallistujaa aktiivisena kansalaisena, vaan pikemminkin velvollisena suorittamaan työtoimintaa. Asiakas koetaan passiiviseksi osapuoleksi, koska hän on palvelujen piirissä. Osasyynä pidetään lakia kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001), sillä siinä kunnan velvollisuutena on järjestää toimintaa. Täten siihen osallistujasta tulee ikään kuin automaattisesti asiakas passiivisessa mielessä, eikä aktiivinen osallistuja. Yhdistys näkee asiakkaan osallistuvana kansalaisena, kun taas kunta pelkkänä työtoiminnan asiakkaana. Asiakkuuksien syyt ovat monimuotoisia. Pystytäänkö asiakkaiden tilanteisiin vastaamaan niin, että ihminen kokisi itsensä ensisijaisesti aktiivisena kansalaisena hyödyllisen tekemisen ja toiminnan kautta? (Sandelin, Mattila-Aalto & Lehtoranta 2012, 29–31.)

5 KEHITTÄMISPROSESSI

5.1 Kehittämisprosessin vaiheet

Yhteistutkimisen menetelmä muistuttaa toimintatutkimuksen menetelmää, jonka teoriaan perehdyimme. Toimintatutkimusta voidaan havainnollistaa spiraalimallilla. Mukailimme Heikkisen ja Jyrkämän (1999) spiraalimallia kehittämissiamme vastaavaksi (Kuvio 1.). Toimintatutkimuksessa keskeistä on reflektiivinen ajattelu ja tätä kautta toiminnan parantaminen ja kehittäminen. Toimintatutkimusta voidaan kuvata etenevän spiraalin avulla. Siinä toiminta sekä ajattelu liittyvät toisiinsa suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin, reflektion ja uudelleensuunnittelun syklien kautta. Toimintatutkimuksen spiraalimallin tarkoituksena on antaa teoreettisesti yleiskuva siitä, miten toiminta etenee kohti käytännön kehittämistä. Eri vaiheet, suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin, reflektion ja uudelleensuunnittelun syklit, ovat toistensa lomassa. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 36–37.)

KUVIO 1. Kehittämisprosessin spiraali. Opinnäytetyöprosessin kulku. Mukaeltu. Lähde: Heikkinen & Jyrkämä 1999, 37.

Käytännön kehittämisprosessi etenee ennakoimattomasti. Työyhteisössä, jossa toimintaa kehitetään, tapahtuu niin monenlaisia prosesseja, että niitä on mahdollista ottaa kaikkia mukaan teoreettiseen spiraalimalliin. Toiminnan kehittämistä syntyy siis myös sivupolkujen ja kokeilujen kautta, joita ei aluksi edes pitänyt tapahtua. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 37–38.) Näin meidän kehittämisprosessissamme juuri tapahtui. Teimme suunnitelman, jota jouduimme hiomaan useampaan kertaan. Toiminnan muotoja jouduimme myös muuttamaan ennakoimattomasti eli suunnittelimme toimintaa asiakkaiden ehdoilla sitä mukaa, kun sitä toteutimme. Toimintatutkimukselle ominaista ovat niin sanotut ”uudet luovat yllätykset”, jotka ohjaavat toiminnan kehittämisen suuntaa (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 39).

Kehittämisprosessiamme voisi kuvata spiraalimallin avulla, sillä prosessimme on edennyt ikään kuin syklinä eli spiraalina. Kehittämistoiminnan tehtävät muodostavat ikään kuin kehän, jossa toiminnan perustelu, sen organisointi, toteutus ja arviointi seuraavat toisiaan. Ensimmäisen kehän jälkeen prosessi kuitenkin jatkuu uusina kehinä, joissa toistuvat perustelu, organisointi, toteutus ja arviointi aina uudelleen. Spiraali sisältää useampia samanlaisia peräkkäisiä kehiä. Tälle spiraalimallille on ominaista, että kehittämisprosessia ja jo saavutettuja tuloksia arvioidaan aina uudestaan. Uudelleenarvioinnit mahdollistavat perustelujen, organisoinnin ja toteutuksen täsmentämisen aikaisempien kehien havaintojen perusteella. (Toikko & Rantanen 2009, 66–67.)

Tämä malli testaa toiminnan perusteluja, organisointia, toteutusta ja arviointia. Tehdyt asiat joutuvat uudelleen ja uudelleen tarkastelun kohteiksi. Spiraalimaisen prosessin vahvuutena voidaan nähdä, että toiminta jäsentyy ja täsmentyy prosessien kautta. Arviointia tapahtuu toistuvasti, joten toimijat oppivat koko ajan uutta, jonka jälkeen voidaan ryhtyä tarkastelemaan toimintaa taas uudesta näkökulmasta toistaen prosessia uuden opitun kautta. Spiraalimallin avulla tapahtuva kehittäminen vaatiikin pitkäjänteistä työskentelyä. (Toikko & Rantanen 2009, 66–67.)

Opinnäytetyömme eteni vaiheittain ja muuttui matkan varrella, kuten prosessityöskentelylle on ominaista. Keskeisin vaihe oli Kuntoutussäätiölle tekemämme

kyselylomakkeiden toimittaminen ja tätä seurannut toiminnan toteutus sekä palautteen kerääminen palautelomakkeilla. Toiminnan ohessa kävimme keskusteluja ohjausryhmissä kerätäksemme lisää asiakaslähtöistä tietoa. Asiakkaiden mielipiteiden tutkimisen ja toiminnan järjestämisen toivomme tulevan vakituisiksi toimintamalleiksi kuntouttavassa työtoiminnassa.

Kehittämisen prosessin kaikki erilaiset vaiheet ovat siis kehittämisen prosessin toiminnan perustelu, sen organisointi, toteutus, arviointi sekä toiminnan tulosten levittäminen (Toikko & Rantanen 2009, 56). Perustelulla tarkoitetaan sitä, että koko toiminnan lähtökohdat määritellään. Miksi sitä lähdetään kehittämään, mitä sillä tavoitellaan ja mitä tehdään? Ongelman tai vision löytäminen on perusteltua, kun lähdetään toteuttamaan kehittämistoimintaa. Kehittämistoiminnan aiheen ajankohtaisuus on myös merkittävä tekijä toimintaa perusteltaessa, sillä tämä vaikuttaa toiminnan merkittävyyteen käytännön tasolla. Kehittäminen on tilannekohtaista harkintaa. (Toikko & Rantanen 2009, 56–58.)

Kuntouttavan työtoiminnan sisällön kehittäminen on ajankohtaista, sillä sen väärinkäyttö on ollut esillä mediassa. Otimme yhteyttä Kuntoutussäätiöön, joka on yksi kuntouttavan työtoiminnan järjestäjä. Halusimme sisällyttää opinnäytetyöhömme konkreettista toimintaa ja toiminnan kehittäminen osana toiminnanohjauksetoimintaa kiinnosti meitä kokonaisuutena. Yhteistutkiminen kuntouttavan työtoiminnan suunnittelun tukena ei ollut aiheena itsestänselvyys alusta asti, vaan se täsmentyi työn edetessä. Tämä on juuri ominaista kehittämisen prosessille, joka etenee spiraalimallin mukaan. Jouduimme useampaan otteeseen määrittelemään työmme lähtökohdat, jotta saimme hiottua niitä. Visioksi muodostui kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen ja myöhemmin otimme mukaan yhteistutkimisen sosiaalisen median menetelmänä.

Käytännön osuuden toteutuksen suunnitteleminen ja toteutus ovat kehittämistoiminnan organisointia. Organisoimisen lähtökohdaksi on muodostaa toiminnalle tavoite. Organisointiin liittyy myös niiden resurssien eli esimerkiksi voimavarojen määrittely, joiden avulla lopputulokseen pyritään. Kehittämisen tavoite on hyvä määrittellä toimintasuunnitelmassa mahdollisimman konkreettisesti. Kehittämistoimintaan on hyvä saada mukaan mahdollisimman monia toimijoita, joita voivat

olla epävirallisemmin myös esimerkiksi ammattilaiset ja asiakkaat. Viralliset organisaatiot ja säätiöt voivat olla osa kehittämistoiminnan toimijoita. Perusoletuksena voidaan pitää, että toimintaan osallistuvat kaikki, joihin kehittäminen vaikuttaa. Ohjausryhmän kautta kehittämistoimintaa voidaan jäsentää ja kohdentaa uudella tavalla. (Toikko & Rantanen 2009, 58–59.) Asetimme tavoitteeksi toiminnanohjauskertojen järjestämisen. Toimitimme Kuntoutussäätiölle kyselylomakkeet, joiden avulla toiminnan suunnitteleminen oli mahdollista aloittaa. Työmme organisointivaiheeseen kuului myös resurssien eli voimavarojemme ja käytettävän ajan hahmottaminen.

Itse kehittämisen käytännön osuuden toteutukseen liittyvät ideointi ja priorisointi. Ideointi alkaa jo kehittämistoiminnan alkuvaiheessa, kun perustellaan kehittämistarvetta, mutta se jatkuu usein toteutusvaiheenkin läpi. Toteutuksessa on tärkeää pyrkiä kohdentamaan kehittäminen tiettyyn alueeseen. Aiheenrajaus on olennaista resurssien riittävyyden kannalta. Priorisoimalla ja keskittymällä olennaisimpaan kehittämisen aiheenrajauksessa, koko prosessista saadaan laadukkaampi. (Toikko & Rantanen 2009, 59–60.)

Kehittäminen on konkreettista tekemistä. Oikeassa ympäristössä tapahtuva kehittäminen on ikään kuin lähtökohta asiakaslähtöisille toimintatavoille. Kokeiluluontoiselle toiminnalle ominaista on, että toimintaa järjestetään jaksoissa, ja samanaikaisesti siitä kerätään asiakkailta kokeilu kerrallaan palautetta. Saadun palautteen perusteella on mahdollista muuttaa ja edelleen kehittää toimintaa. Konkreettisen toiminnan lisäksi pitää varata aikaa pohdinnalle ja analysoinnille, sillä tätä kautta kehittämistä seurataan. Kokeilevan toiminnan avulla pyritään tulosten kuvaamiseen. Järjestettyä toimintaa yritetään mallintaa esimerkiksi kehittämisestä syntyneen tuotteen avulla. Kun mallinnetaan kehittämistoiminnan kautta syntyneitä tuloksia, voidaan puhua tuotteesta. Tämän avulla kehitystuloksia pyritään saamaan käyttöön ja mahdollisesti hyödyntämään muuallakin. (Toikko & Rantanen 2009, 60–61.) Syntynyt tuote voi olla esimerkiksi ohjeistus yhteistyötaholle.

Kyselylomakkeet toimivat ikään kuin alkusysäyksenä toiminnalle. Toiminta lähti liikkeelle kokeiluluontoisesti. Kehittäminen on konkreettista työtä valitun kohteen

kanssa, tässä tapauksessa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kanssa. Palautelomakkeiden avulla asiakkaat saattoivat antaa meille järjestämistämme toiminnanohjauskerroista palautetta ja näin saatoimme ohjausjakson aikana edelleen muuttaa ja kehittää toimintaamme. Toteutus voi tähdätä tuotoksen tekemiseen. Ohjausjakson aikana meille täsmentyi, että halusimme tuottaa Kuntoutussäätiölle kansion, josta löytyisi ohjeistus yhteistutkimisen hyödyntämisestä kuntouttavan työtoiminnan suunnittelun tukena. Samalla ideoimme pitävämme kehittämistuokion Kuntoutussäätiöllä, missä kävisimme läpi ohjausjakson sujumista sekä valitsemamme yhteistutkimisen menetelmän mahdollisuuksia osana kuntouttavan työtoiminnan toteutusta.

Arviointi on tärkeää kehittämisprosessin suuntaamisen kannalta. Nimensä mukaisesti tässä työvaiheessa voidaan arvioida sitä, miten kehittämistoiminnan perustelu, sen organisointi ja toteutus on sujunut. Tavoitteet ja toiminta voivat muuttua prosessin aikana, joten arviointi mahdollistaa lisäksi työn tarkemman suuntaamisen. Arvioinnin ydin on siinä, että sen avulla toiminnan kehittäjiä on mahdollisuus pohtia onnistumisia ja epäonnistumisia kehittämisprosessiinsa liittyen. Missä määrin toiminta onnistui ja mitä olisi voitu tehdä toisin? (Toikko & Rantanen 2009, 61.) Ulkoinen arviointi tuo arviointiin puolueettomamman ja myös uudenlaisen, tuoreen näkökulman kehittämisprosessin kulusta ja hyödynarvioinnista. Tutkimuksellisesti tarkasteltuna tämä tarjoaa luotettavamman tarkastelunäkökulman. Ulkoiset ja sisäiset arvioijat voivat myös toimia yhdessä kehittämistoiminnan arvioinnissa. (Toikko & Rantanen 2009, 62.)

Kehittämistoiminnan seuraaminen edellyttää aineiston dokumentointia. Päiväkirjamainen dokumentaatiotyyppi kehittämistoiminnan seurannasta antaa mahdollisuuden henkilökohtaiseen reflektioon. Siinä toimijat voivat kuvata toimintaa osallistujien ja yhteistyötahon kanssa sekä havainnoida yleisesti toimintaa ja analysoida omia oppimiskokemuksiaan. Onnistunut kehittämistoiminnan kuvaaminen vaatii, että päiväkirjaa pidetään koko prosessin ajan. (Toikko & Rantanen 2009, 80–81.)

Päiväkirjaan kirjasimme osallistujamäärät ja toiminnan sisällön. Havainnoimme myös toiminnan aikana mahdollisimman tarkasti osallistujien toimintaa ja osallistumista. Keskustelimme asiakkaiden kanssa toiminnan yhteydessä ja he saattoivat samalla tuoda ideoitaan esille, mitä haluaisivat tehdä. Toiminnanohjauksetojen päätteeksi keskustelimme havainnoistamme ja teimme korjaavia toimenpiteitä ja uusia suunnitelmia tuleville kerroille, jos huomasimme, että jokin ei toiminut ryhmän kanssa. Viimeisillä ohjaukserroilla painotimme ohjauksemme sisältöä enemmän liikuntapainotteiseen toimintaan, sillä se sai eniten kannatusta. Liikunta ja musiikki saivat kyselylomakkeissa eniten kannatusta, mutta paikan päällä huomasimme, että liikunta oli suosituin muoto. Arvioimme ja hioimme ohjauksetojen sisältöä niiden aikana asiakkaiden meille esittämien toiveiden perusteella.

Kehittämistuokion aikana keskustelimme henkilökunnan jäsenten kanssa yhteis-tutkimisen menetelmästä. Henkilökunta otti kantaa järjestämäämme toimintaan kertomamme perusteella. Jouduimme arvioimaan toimintaamme ja koko opin-näytetyöprosessiamme useaan otteeseen. Prosessin aikana tarkensimme työmme suuntaa ja tarkoitusperiä. Huomasimme, että työ tulee rajata eksaktisti, jotta aihe ei lähde laajenemaan liikaa. Pyysimme kehittämistuokioon osallistu-neilta henkilökunnan jäseniltä arviointia toiminnastamme.

Tulosten levittämiseen voidaan vaikuttaa tuotteistamisen avulla. Tuote voi olla esimerkiksi kehittämisprosessin mallintamista. Mallinnetulla tuotteella on jokin sisältö ja kohderyhmä. Uuden käytännön käyttöönotto on aina oma sosiaalinen prosessinsa. Kehittämisprosessin tuote tarvitsee ikään kuin sosiaalisen hyväksynnän yhteistyötaholta työyhteisössä, jotta sen käyttöönotto on tarkoituksenmu-kaista, hyödyllistä ja pidemmäksi aikaa mahdollista. (Toikko & Rantanen 2009, 62–63.) Opinnäytetyömme valmis versio, joka sisältää kansion ohjeistuksineen, jää Kuntoutussäätiölle. Opinnäytetyötä ja kansiota voidaan hyödyntää jatkossa työyhteisössä.

5.2 Kyselylomakkeet

Asiakaslähtöisessä palvelun arvioinnissa kyselyt tai haastattelut tehdään asiakkaille. On olemassa monia eri tapoja selvittää asiakkaiden mielipiteitä. Selvitettäessä asiakastyytyvyyttä on asiakkaalla oltava tarpeeksi tietoa palvelun sisällöstä. Palvelun nykyiset käyttäjät ovat usein perustellusti oikeita henkilöitä arvioimaan palvelua. (Paalasmaa 2012, 18–21.)

Toimitimme 27.4.2015 Kuntoutussäätiölle kyselylomakkeen saatekirjelmiseen (liite 1) ja kyselylomakkeita (liite 2). Kyselylomakkeessa oli ehdotuksia erilaisista luovan toiminnan sisällöistä ja erittelimme, mitkä niistä nousevat kärkeen kävijöiden toiveissa. Kyselyssä kartoitimme myös sitä, miten asiakas on päätenyt Vantaan kaupungin kuntouttavaan työtoimintaan, miten hän kokee toiminnan, millainen motivaatio hänellä on, millaisia kehitys- ja muutosehdotuksia hänellä on, sekä voiko hän vaikuttaa työtoiminnan sisältöihin. Sen pohjalta loimme suunnitelman ja aikataulun toiminnan toteutukselle, joka tapahtui aikavälillä 28.5.–16.6.2015. Ohjaukset oli yhteensä neljänä päivänä. Sovimme Kuntoutussäätiön ohjaajien kanssa kolmesta luovan toiminnan ryhmänohjauksesta kuntouttavassa työtoiminnassa kuukauden aikana ja yhdestä kerrasta, jolloin mukana oli sekä ammatillisen kuntoutuksen että kuntouttavan työtoiminnan kävijöitä.

Veimme kyselylomakkeet Kuntoutussäätiön kuntouttavan työtoiminnan työsaaleille, jossa asiakkailla oli mahdollisuus täyttää kyseinen lomake ja palauttaa se työsaliiin jättämäämme palautuslaatikkoon. Vastausaika annoimme kuukauden (27.4.–27.5.2015) ennen toiminnan aloittamista 28.5.2015. Lomakkeita palautettiin 15 kappaletta. Yhteensä kuntouttavassa työtoiminnassa on kävijöitä arviolta noin 30, koska kuntouttavan työtoiminnan jaksot ovat kestoiltaan kolmesta kahteentoista kuukauteen. Täten asiakaskunnan vaihtuvuus toiminnassa on suurta. Meidän järjestämäämme toimintaan osallistui 6–10 henkilöä yhdellä toiminnanohjauksella. Kyseiset osallistuneet 6–10 henkilöä olivat samoja osallistujia joka kerralla. Vain osallistuneet vastasivat palautteeseen. Tämän vuoksi kyselylomakkeita oli palautelomakkeita enemmän.

Kartoitimme lomakkeissa avoimien kysymyksien avulla sitä, miten ja milloin asiakkaan asiakkuus Vantaan kaupungin kuntouttavan työtoiminnan piirissä oli al-

kanut, miten hän kokee kuntouttavan työtoiminnan itsensä ja työllisyytensä edistämisen kannalta sekä millaisia kehitys- tai muutosehdotuksia hänellä on nykyiseen toimintaan. Avoimien kysymysten avulla pyrimme pohjustamaan kuvaa asiakkaista, jotta saisimme jotakin tietoa heistä ennen toiminnan aloittamista. Asiakkaista kahdeksan viidestätoista oli aloittanut Vantaan kaupungin kuntouttavan työtoiminnan vuoden 2015 puolella ja loput kuusi aikaisemmin. Yksi vastaajista ei maininnut aloittamisajankohtaansa. Kolmetoista asiakasta mainitsi tulleensa kuntouttavaan työtoimintaan Työvoiman palvelukeskuksen (TYP) kautta. Yksi asiakas mainitsi, että hän halusi tekemistä, joten hakeutui palvelun piiriin ja yksi asiakas ei maininnut, miten tuli palvelun piiriin. Pari kertoi, että Vantaan työllisyyspalvelut olisivat pakottaneet heidät mukaan toimintaan.

5.3 Ohjauskerrat ja ryhmäkeskustelu

Toiminnalliset ohjauskerrat oli ajoitettu kerran viikossa järjestettäviksi. Ohjauskerrat olivat 28.5., 4.6., 9.6. sekä 16.6. Aikaa ohjaukselle oli varattu noin kaksi tuntia kerrallaan. Osallistuneita oli 6–10 henkilöä jokaisella toiminnanohjauskerralla. Ensimmäisen ohjauskerran toteutimme yhdessä kuntouttavan työtoiminnan ja ammatillisen kuntoutuksen ryhmän kanssa. Teemana olivat taidelähtöiset menetelmät. Kuntouttavassa työtoiminnassa kävijät eivät niinkään innostuneet taidelähtöisistä menetelmistä toisin kuin ammatillisen kuntoutuksen ryhmä. Niinpä suunnitelmaamme ohjauskerralle jouduttiin muuttamaan. Pidimme ryhmän siis neljän ammatillisen kuntoutuksen kävijän kanssa ja taidelähtöiseksi menetelmäksi ehdotimme unelmakarttatyöskentelyä. Se ei kuitenkaan saanut suurta kannatusta, joten siirryimme mosaiikkityöskentelyyn.

Toisen, kolmannen ja neljännen ohjauskerran pidimme pelkästään kuntouttavan työtoiminnan ryhmälle. Ohjauskertojen aika oli sama eli noin kaksi tuntia kerrallaan. Toisella ja kolmannella kerralla kävimme ulkoilemassa ja pelasimme mölkyä ja krokettia. Neljännellä kerralla menimme ulkoilemaan asiakkaiden kanssa samalla keskustellen. Osa asiakkaista alkoi yhä spontaanimminkin keskustella

kanssamme, koska tunsivat meidät jo edellisiltä kerroilta. Havainnoimme, että ulkona liikuttaessa osan oli helpompi keskustella ja samalla virkistyä.

Ohjaukertojen tarkoituksena meillä oli tarjota kuntouttavan työtoiminnan kävijöille mielekästä toimintaa luovien menetelmien ja ulkoilun muodossa. Vaihtelua toimintaan, eli kuntouttavassa työtoiminnassa tehtävien alihankintatöiden rinnalle, oli tarvetta. Toiminnan olisi oltava sellaista, joka lisäisi hyvinvointia, kohentaisi mielialaa, kasvattaisi mahdollisesti mielenkiintoa uusiin asioihin kokeilujen kautta sekä saisi toteuttamaan itseään.

Toimittamiemme kyselylomakkeiden pohjalta saatoimme kartoittaa, minkä tyyppistä toimintaa kohdentaisimme kävijöille heidän toivomustensa ja ehdotustensa pohjalta. Tulokseksi saimme tietää, että asiakkaat kannattivat eniten liikunta- ja musiikkipainotteisia toimintamuotoja. Kyseisinä ohjauspäivinä annoimme tilaa asiakkaiden spontaaneille ehdotuksille ja toivomuksille. Pohdimme yhdessä asiakkaiden ja työtoiminnan ohjaajan kanssa toimintoja, jotka olisivat mahdollisia. Toimintaehdotuksia olivat musiikkimaalaus, rentoutumisharjoitukset musiikin kanssa ja ilman, kävelyt, mölkyn tai kroketin pelaaminen. Ohjauskerroillamme yhdistelimme edellä mainittuja toimintoja. Tavoitteenamme oli pitää sekä luovaa toimintaa että ulkoilua sitä haluaville. Tavoitteemme ei aivan toteutunut sillä kävijät eivät olleet innokkaita osallistumaan luovaan toimintaan, lukuun ottamatta ammatillisen kuntoutuksen kävijöitä. Ammatillisen kuntoutuksen ryhmän kanssa teimme mosaiikkitoita musiikkia samalla kuunnellen. Kuntouttavan työtoiminnan kävijät puolestaan toivoivat nimenomaan liikunnan ja ulkoilun yhdistämistä. He kertoivat ulkona olemisen virkistävän ja tuovan kaivattua vaihtelua. Toiminnan ohessa jätimme tilaa keskustelulle ja kysimme asiakkaiden kokemuksista kuntouttavasta työtoiminnasta. Asiakkaat kertoivat esimerkiksi omasta historiastaan ja päätymisestäään kuntouttavaan työtoimintaan.

Ryhmäkeskustelua kävimme jokaisen ohjauskerran päätteeksi osallistuneiden henkilöiden kanssa. Käytimme keskusteluihin noin 10–15 minuuttia. Ryhmäkeskustelua voidaan kutsua ryhmähaastatteluksi tai fokusryhmähaastatteluksi. Metodია on käytetty enemmän käytännön markkinointitutkimuksissa, mutta myös yhteiskuntatieteissä. Joukko ihmisiä keskustelelee vapaamuotoisesti, mutta ohjaajan

tehtävä on ohjata keskustelua haluttuun suuntaan. Ryhmäkeskustelulla on kolme eri vaihetta historiassa. Ensimmäisessä 1940–1950-luvuille sijoittuvassa vaiheessa tutkittiin ihmisten suhtautumista esimerkiksi radio-ohjelmiin. Toisessa vaiheessa selvitettiin ihmisten mielipiteitä, haluja ja tarpeita ja kolmannessa 1980-luvulla alkaneessa vaiheessa sitä käytettiin ideoinnissa, toimintatutkimuksissa ja kulttuuristen kategorioiden tutkimuksessa. (Valtonen 2005, 223–226.)

Pelkän asiakaspalautteen kerääminen ei ole yhteistutkimista, vaan esimerkiksi ryhmäkeskustelu on yksi yhteistutkimuksen metodeista. Yhteisesti toimittaessa, tutkittaessa ja kehittäessä vastavuoroisuudelle ja vuorovaikutukselle on luotava tarpeeksi tilaa. (Palsanen 2015.) Haastattelimme kävijöitä toiminnanohjauksen jälkeen. Ohjasimme heitä täyttämään palautekyselyt ja ohjasimme keskustelua kertomalla olevamme erityisen kiinnostuneita siitä, lisääkö vaikutusmahdollisuus toimintaan motivaatiota ja työtoiminnassa käymisen mielekkyyttä.

6 KEHITTÄMISEN TULOKSET

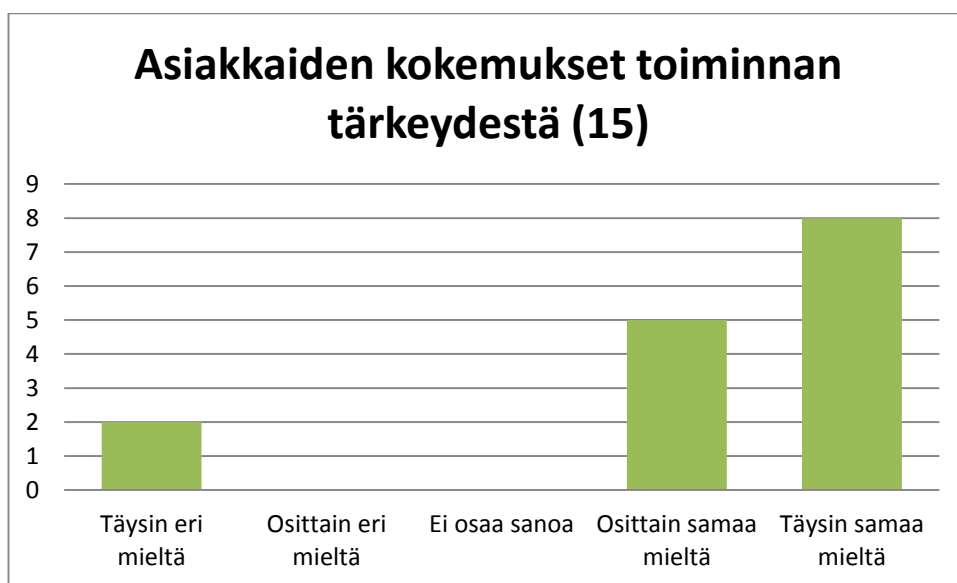
6.1 Kyselyiden tulokset

Jätimme kyselylomakkeita kuntouttavan työtoiminnan työsaleille yhteensä 30 kappaletta. Vastaajia kyselylomakkeisiin (liite 2) oli 15. Tämä on noin puolet kuntouttavan työtoiminnan kävijöistä. Kävijöiden määrä ei ole tarkka, sillä kuntouttavan työtoiminnan jaksot alkavat ja loppuvat eri aikoihin. Monivalintakysymyksissä käytettiin seuraavia vastausvaihtoehtoja: ”täysin eri mieltä, osittain eri mieltä, ei osaa sanoa, osittain samaa mieltä, täysin samaa mieltä”.

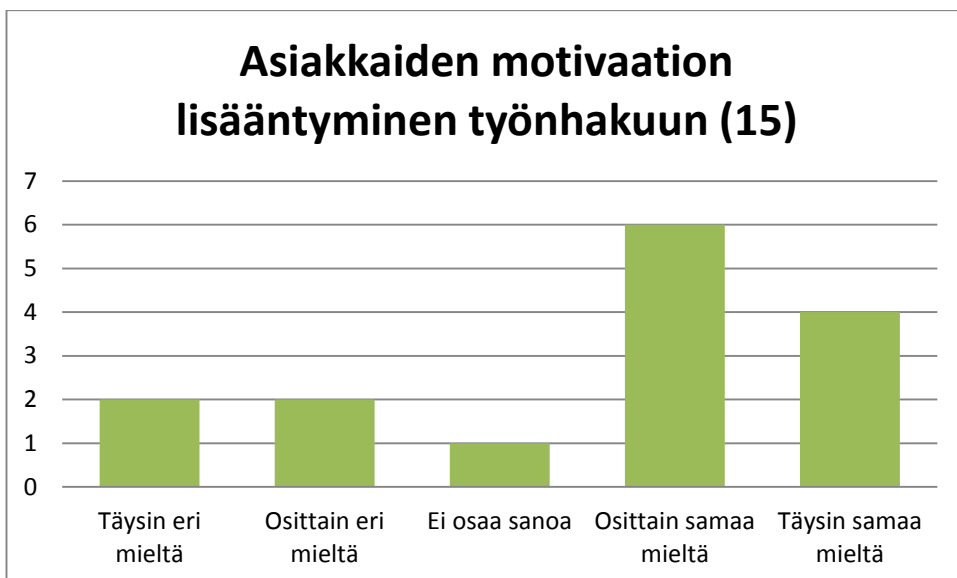
Vastanneet kokivat kuntouttavan työtoiminnan hyödyllisyyden itsensä ja työllisyytensä edistämisen kannalta eri tavoin. Kaksi vastanneista ei vastannut mitään tätä koskevaan kysymykseen. Kolme asiakasta ei kokenut toiminnan olevan hyödyllistä. Muut asiakkaat mainitsivat muun muassa, että kokevat toiminnan edistävän säännöllisempää päivärytmiä ja kanssakäymisen muiden osallistujien kanssa edistävän työllistymistä, saavansa uni- ja työrytmin kuntoon ja saavansa aikaa järjestellä asioitaan kuntoon ennen töiden aloittamista. Vastauksista ilmenee, että toiminnan koetaan parantavan mielenterveyttä ja päivän säännöllisyyttä, edistävän kuntoa, auttavan aktiivisessa työhaussa ja edistävän työssä jaksamista säännöllisen toiminnan kautta. Osa koki, että mieliala oli kohentunut, rutiinit olivat palanneet ja oma aktiivisuus oli lisääntynyt.

Kyselyt kerättiin anonymisti. Täten kuntouttavassa työtoiminnassa kävijöiden henkilöllisyys ei tule julki. Asiakaslaki velvoittaa pitämään huolen asiakkaiden yksityisyydestä ja henkilökohtaisesta tietosuojasta. Asiakassuhteen on säilyttävä luottamuksellisena. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000.) Kyselylomakkeiden perusteella saimme vastauksia asiakkaiden kokemuksista toiminnan tärkeydestä, heidän motivaationsa lisääntymisestä työnhakua kohtaan, heidän vaikuttamismahdollisuuksistaan työtoiminnan sisältöihin sekä halukkuudestaan osallistua luovaan toimintaan.

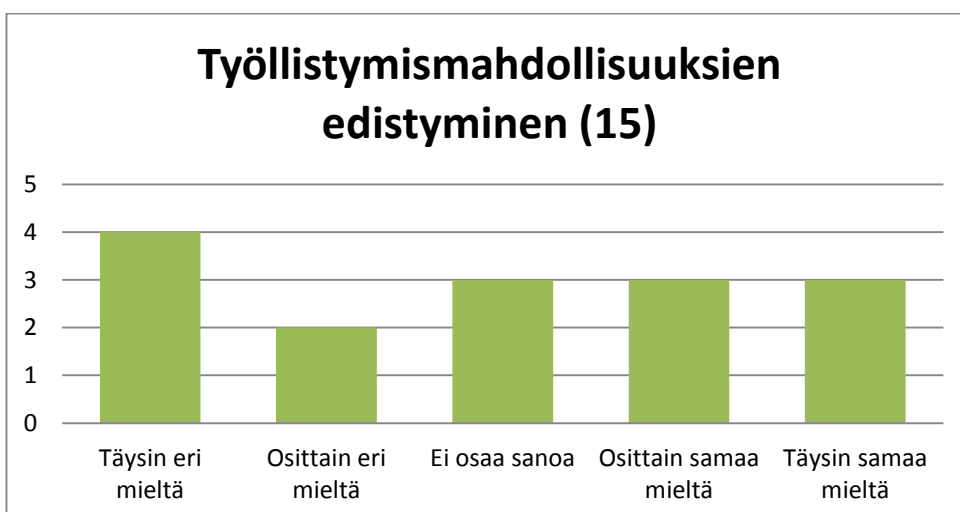
Yli puolet vastanneista koki käymisen kuntouttavassa työtoiminnassa tärkeäksi oman jaksamisensa kannalta. Vain muutama vastanneista koki, ettei toiminta ole heille tärkeää. Motivaationsa kasvua työnhakuun kuntouttavan työtoiminnan myötä oli havainnut suurin osa vastaajista. Kävijöiden vastaukset jakoutuivat suhteellisen tasapuolisesti kysyttäessä, edistääkö käyminen kuntouttavassa työtoiminnassa omia työllistymismahdollisuuksia. Kolme vastaajaa uskoi täysin työllistymismahdollisuuksiensa paranemiseen, kolme oli osittain samaa mieltä, kolme ei osannut sanoa, kaksi oli osittain eri mieltä ja neljä täysin eri mieltä. Kaikki, paitsi yksi, vastanneista olivat kuntouttavassa työtoiminnassa käymiseen motivoituneita. Vain viidennes asiakkaista koki, että heillä oli vaikuttamisen mahdollisuuksia toiminnan sisältöihin. Reilu puolet asiakkaista vastasi, että osallistuisi luovaan toimintaan, jos sellaiseen olisi mahdollisuus.

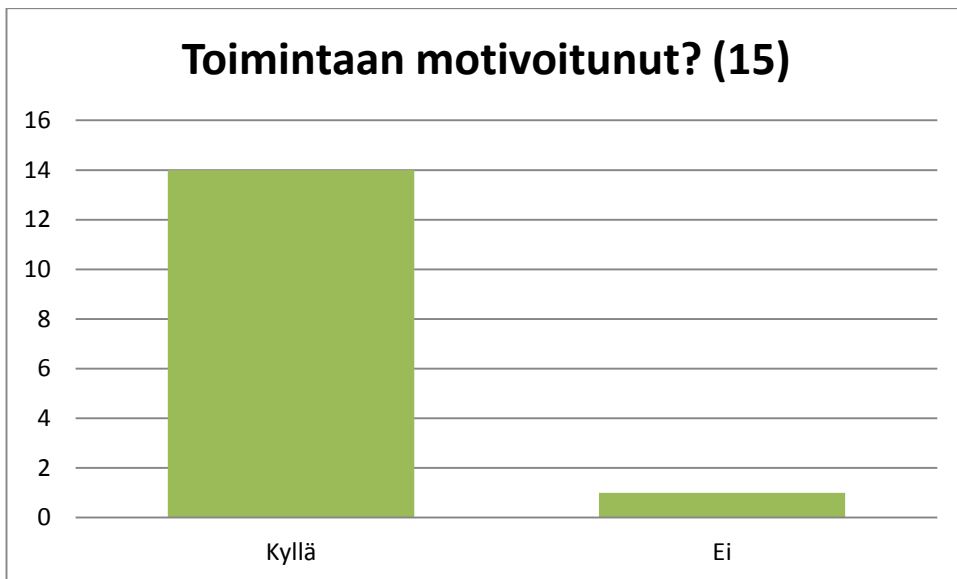
KUVIO 2. Asiakkaiden kokemukset toiminnan tärkeydestä (15 vastaajaa)

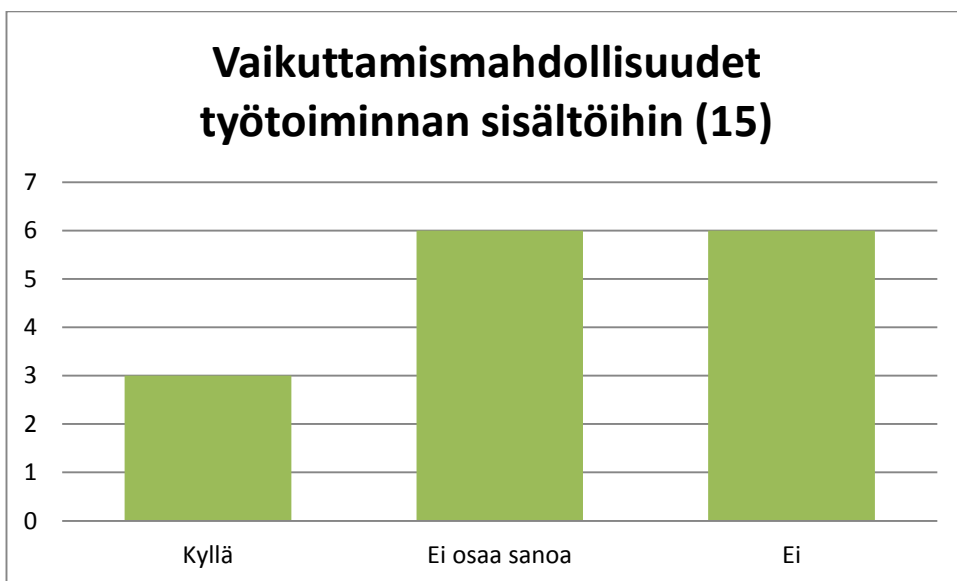
KUVIO 3. Asiakkaiden motivaation lisääntyminen työnhakuun (15 vastaajaa)

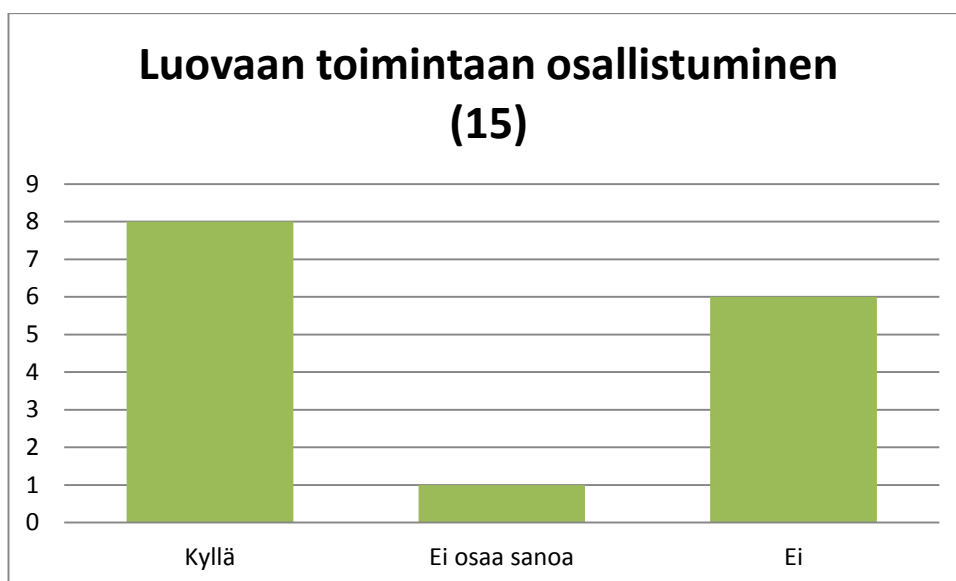
KUVIO 4. Asiakkaiden kokemus työllistymismahdollisuuksiensa edistymisestä (15 vastaajaa)

KUVIO 5. Asiakkaiden motivoituminen toimintaan (15 vastaajaa)

KUVIO 6. Vaikuttamismahdollisuudet työtoiminnan sisältöihin (15 vastaajaa)

KUVIO 7. Luovaan toimintaan osallistuminen (15 vastaajaa)

Vastauksissa linkittyivät yhteen ne seikat, että asiakkaat, jotka kokivat tulleen pakotetuiksi toimintaan, kokivat sen myös itselleen hyödyttömäksi. Monivalintakysymyksien avulla puolestaan kartoitimme sitä, miten tärkeäksi asiakas kokee kuntouttavassa työtoiminnassa käymisen oman jaksamisensa kannalta, kokeeko hän motivaationsa työnhakua kohtaan kasvaneen kuntouttavan työtoiminnan myötä, kokeeko hän käyntien edistävän työllistymismahdollisuuksiaan, kokeeko hän ylipäättään olevansa motivoitunut toimintaan, onko hän mielestään saanut vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan sisältöihin sekä haluaisiko hän osallistua kuntouttavassa työtoiminnassa kerran viikossa järjestämäämme luovaan toimintaan.

Kyselyssä luovan toiminnan vaihtoehtoiksi valikoituivat kuvallinen CV:n kanssa työskentely, liikunta, taide ja askartelu, tarinallinen ja runojen kanssa työskentely, voimavaroihin ja unelmiin keskittyvä työskentely, eri kulttuureihin tutustuminen sekä esiintymistaitoja tukevat draamapainotteiset keinot. Pohjasimme kaikki vaihtoehdot kirjallisuuteen, joissa on käsitelty sosiaalialalla käytettäviä luovia menetelmiä. Esimerkiksi taiteen ja kulttuurin suhde ihmisten hyvinvointiin on monissa tutkimuksissa todistettu (Häkämies 2013, 8). Taidelähtöisiä työmenetelmiä hyödynnetään sosiaalialalla, mutta edelleen on kannustettava hyvinvointialan toi-

mijoita kehittämään toimintaansa ja tekemään yhteistyötä luovien alojen edustajien kanssa. (Isotalo 2013, 10–11.) Asiakkaan halutessa osallistua luovaan toimintaan on kyselylomakkeen lopussa vaihtoehtoja, joista valitsemalla voi toivoa 3–4 eri toimintamuotoa. Ideana oli, että kukin lomakkeeseen vastaava asiakas valitsisi muutaman itseään kiinnostavimman vaihtoehdon. Näiden kyselylomakkeiden vastausten pohjalta lähdimme suunnittelemaan toimintaa.

Kuntouttavan työtoiminnan kävijöiden omin sanoin kirjoitetuista vastauksista kävi ilmi, että heidän mielestään palvelu tukee mielenterveyttä, arki- ja unirytmää, elämän säännöllisyyttä, omaa jaksamista, aktiivisuutta ja sosiaalisuutta. Luovan toiminnan sisällöksi yli puolet kannatti liikuntaa ja suunnilleen saman verran kannatusta sai musiikki. Näiden lisäksi myös taide, draama ja unelmien käsittely saivat kannatusta.

Liikunnan kannatuksen nouseminen kärkeeseen on mielestämme erittäin positiivinen asia, sillä liikunnan merkitys niin psyykkiseen kuin fyysiseen hyvinvointiin, on laajalti tunnustettu. Liikunta tarjoaa myös sosiaalisia hyötyjä, mikä pitkäaikaistyöttömälle henkilölle on tärkeää. (Huhta 2015, 12–13.) Jotta meidän olisi ollut helppompaa suunnitella toimintaa kuntouttavassa työtoiminnassa kävijöille, kysyimme kyselylomakkeissa myös heidän kehitys- ja muutosehdotuksiansa nykyiseen toimintaan avoimin kysymyksin. Suurin osa ei maininnut ehdotuksia, neljä vastaajista antoi ehdotuksia. Kehitysehdotuksia olivat monipuolisemmat työt, kirjastossa käyminen, kannustaminen työnhakuun ja ulkoilun mahdollisuus useammin. Muutama vastaajista toivoi myös, että toimintaan ohjausta muutettaisiin. He kokivat, ettei toiminta palvellut heitä, sillä he kokivat sen rangaistuksena viranomaisten taholta.

6.2 Asiakkaiden palaute

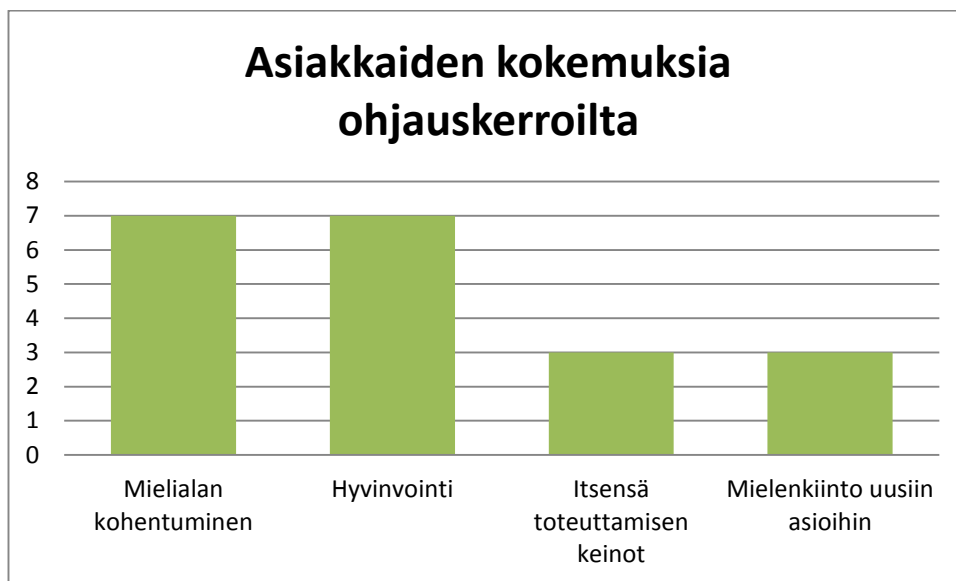
Toteutuksen jälkeen arvioimme toimintamme onnistumista keräämällä palautetta (liite 3) kävijöiltä palautelomakkeen avulla. Palautelomakkeessa kysyimme asiakkailta järjestämämme toiminnan mielekkyyttä sekä tuottiko se mielialan koh-

tumista, hyvinvointia, itsensä toteuttamisen keinoja ja mielenkiintoa uusiin asioihin. Kysyimme lomakkeessa myös, haluaisivatko asiakkaat toiminnalle jatkuvuutta ja kuinka usein sekä heidän mielipidettään luovien menetelmien toimivuudesta osana kuntouttavaa työtoimintaa. Palautelomakkeiden vastaustuloksista kerromme seuraavassa luvussa.

Palautelomakkeita pyydetään täyttämään melko useissa virastoissa ja yrityksissä asioidessa. Niiden avulla kyseessä oleva organisaatio pyrkii kehittämään toimintaansa ja asiakas tuntee itsensä arvostetuksi. Mielipiteen kysyminen on sosiaalialan palveluissa tätä päivää ja kertoo myös siitä, että työntekijöiden oman toiminnan reflektointi mahdollistuu. Palautekyselyjen lisäksi saimme suullisesti kommenttia osallistuneilta. Asiakkaat kertoivat etenkin ulkoilun tärkeydestä hyvinvointiin ja olivat varmoja, että vetämällemme toiminnalle olisi kysyntää jatkossa. Heidän kiitoksensa oli tärkein saamamme palaute.

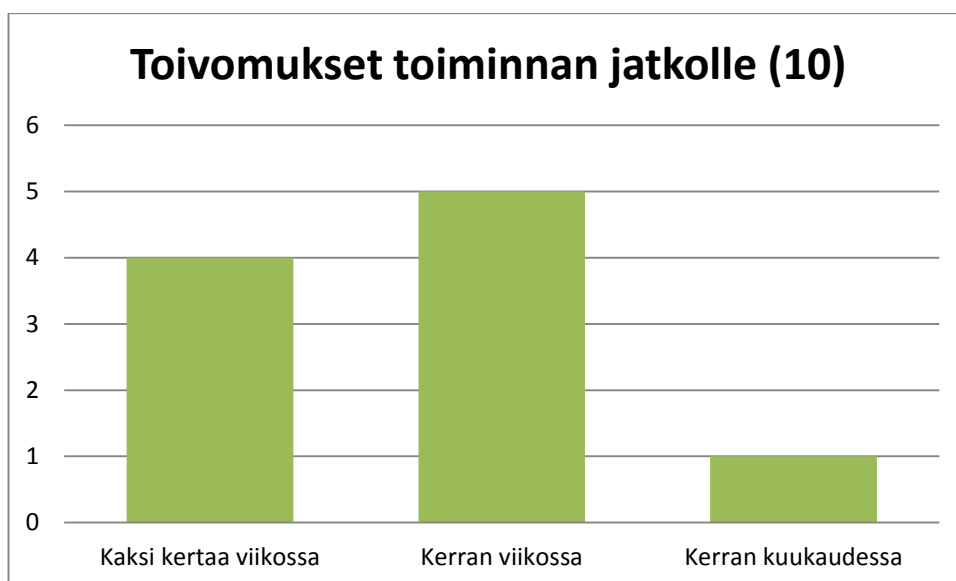
Jätimme palautelomakkeita Kuntoutussäätiön kuntouttavan työtoiminnan työsaalle aina järjestämämme ohjauksen jälkeen. Asiakkailla oli täten mahdollisuus antaa palautetta, miten olivat toiminnan kokeneet. Palautelomakkeet oli myös mahdollista palauttaa työsalin jätettyyn palautuslaatikkoon kuten kyselylomakkeetkin. Palaute kerättiin samalla aikavälillä kuin toiminnanohjauksetkin järjestettiin eli 28.5.–16.6.2015. Käytäntönä oli, että asiakkaat saivat aivan rauhassa täyttää palautteen ja vasta seuraavalla kerralla keräsimme palautteet talteen toiminnasta. Pyrimme siihen, että kaikki toimintaan osallistuneet täyttäisivät palautteen. Tarkoituksena oli, että samat henkilöt, jotka vastasivat kyselylomakkeisiin, osallistuisivat myös toimintaan ja tämän jälkeen vastaisivat palautteeseen. Tätä kautta tulokset olisivat mahdollisimman luotettavia ja vertailukelpoisia. Lopulta palautelomakkeita palautui 10 kappaletta toiminnan päättymiseen mennessä. Eli kaksi kolmasosaa niin kyselylomakkeisiin vastanneista kuin toimintaan osallistuneista vastasi palautteeseen. Olisimme toivoneet kuitenkin, että kaikki vastaisivat. Tulimme siihen johtopäätökseen, että kyselylomakkeiden suurempaan vastaajamäärään vaikutti se, että kaikki vastanneet eivät lopulta osallistuneet järjestämämme toimintaan ja tätä kautta vastanneet myöskään palautteeseen. Niin kysely- kuin palautelomakevastaukset kerättiin anonymisti eettisistä syistä.

Palautteesta kävi ilmi, että kaikki vastaajat pitivät järjestämäämme toimintaa mielekkäänä. Seuraava taulukko havainnollistaa, miten toiminta vaikutti asiakkaisiin. Heiltä kysyttiin, tuottiko toiminta heille mielialan kohentumista, hyvinvointia, itsensä toteuttamisen keinoja tai mielenkiintoa uusiin asioihin. Palautteessa sai valita useamman vaihtoehdon. Lisäksi oli mahdollisuus määritellä, mitä muuta toiminta tuotti itselle.

KUVIO 8. Asiakkaiden kokemuksia ohjauskerroilta

Kaikki palautteen antaneet asiakkaat toivoivat jatkoa toiminnalle. Seuraavasta taulukosta käy ilmi se, miten usein toimintaa jatkolle toivottiin. Vaihtoehtoina oli valita ”kaksi kertaa viikossa, kerran viikossa, kerran kahdessa viikossa ja kerran kuukaudessa”.

KUVIO 9. Toivomukset toiminnan jatkolle (10 vastaajaa)

Kaikki vastanneet olivat sitä mieltä, että luovat menetelmät soveltuvat kuntouttavaan työtoimintaan käytettäväksi. Palautelomakkeen lopussa oli mahdollisuus vapaaseen sanaan meille opiskelijoille: ”Mitä haluaisit sanoa meille opiskelijoille järjestämistämme ohjauskerroista?” Toimintaa ulkoilmassa toivottiin sään niin sallissa. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat viettävät melko paljon aikaa toiminnassa pelkästään sisätiloissa. Liikunta ja ulkona oleminen piristää. Kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena on sosiaalinen kuntoutus, niin mielestämme tähän seikkaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota kuntouttavaa työtoimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Toiminnanohjaus sujui omasta mielestämme kokonaisuudessaan hyvin. Tasapainottelu ohjelman suunnittelemisen ja suunnittelemattomuuden välillä oli hankalinta. Suunnittelemattomuus perustui yhteistutkimisen menetelmässä siihen, että yhteistutkiminen hyödyntää työntekijöiden ja asiakkaiden yhteistä ideointia. Ohjauskertojen jälkeen annoimme osallistuneille palautelomakkeita täytettäväksi. Palautelomakkeita palautui meille 10 kappaletta. Osallistujia oli ohjauskerroilla keskimäärin kuusi henkilöä kerrallaan.

Palautelomakkeissa toivottiin erityisesti, että toimintaa olisi mahdollista jatkaa jatkossa. Luovien menetelmien osuutta kuntouttavassa työtoiminnassa ei kyseenalaistunut kukaan vastanneista. Jokaisen vastanneen mielestä luovat menetelmät toimivat kuntouttavassa työtoiminnassa. Vastaajista yksi henkilö toivoi toimintaa järjestettäväksi kerran kuukaudessa, neljä henkilöä kaksi kertaa viikossa ja viisi henkilöä kerran viikossa. Toimintaan osallistuneet osallistuisivat varmasti aktiivisesti jatkossakin, sillä toiminta sai kannatusta ja jatkoa toivottiin.

6.3 Tulosten pohdinta kehittämistuokiassa

Opinnäytetyöprosessimme lopussa tapasimme työntekijöitä 22.9.2015 Kuntoutussäätiöllä. Järjestimme kehittämistuokion, jonka ideana oli työntekijöiden kanssa järjestämämme toiminnan purkutilaisuus ja havaintojemme jakaminen. Keskustelimme toiminnan jatkomahdollisuuksista kokemuksiemme ja asiakkaiden kokemusten perusteella. Kehittämistuokioon osallistuivat meidän lisäksemme ohjaaja Tiia Wiitakorpi ja kuntoutuspäällikkö Marja Heikkilä. Tapasimme myös työhönvalmentajan Veijo Hattusen. Otimme esille asiakkaiden kyselylomakkeiden ja palautelomakkeiden vastauksia työntekijöille.

Kokoamamme kansion (liite 5) luovutimme 22.9.2015 järjestämässämme kehittämistuokiassa, jossa esittelimme opinnäytetyötämme, havaintojamme ja kehittämisehdotuksiamme. Kansio jää kokonaisuudessaan Kuntoutussäätiölle käytettäväksi jatkoa varten. Se sisältää ohjeistuksen (liite 4), asiakkaiden täyttämät kysely- ja palautelomakkeet (liitteet 2 ja 3) sekä yhteistutkimisen oppaan. Opinnäytetyössämme ei ole itse kansiota liitteenä, vaan sen sisältö käy ilmi liitteessä viisi. Asiakkaiden täyttämien lomakkeiden, PowerPoint-esityksen ja Yhteistutkimisen oppaan sosiaalityöhön (2013) liittäminen opinnäytetyöhön ei kannattanut liian suuren sivumäärän vuoksi. Sisältö on hyödyllisempää ohjaajille ja siksi tuomme esiin liitteessä viisi pelkästään kansion sisällysluettelon.

Keskustelimme järjestämämme tyyppisen toiminnan jatkosta. Toimintaehdotuksiimme kuuluu ohjattua toimintaa, kuten keskusteluryhmiä, kuntosaliharjoittelua,

ulkoilua ja tietotekniikkaa, jonka toteuttamisessa voisi hyödyntää eri alojen opiskelijoita ja ammattilaisia. Ajatuksenamme siis oli, että opiskelijoiden ja vapaaehtoisien sekä järjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä hyödynnettäisiin enemmän.

Toivomuksenamme Kuntoutussäätiölle on toiminnan järjestäminen jatkossa asiakaslähtöisemmin sekä työtapojen kehittäminen ja yhteistoiminnallisempi työote. Pyrimme korostamaan työntekijöille sitä, että asiakkaat olisi hyvä ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun. Tällä tavalla tuetaan asiakkaiden osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kannustetaan toimimaan. Mietimme myös, miten spontaaniutta voisi korostaa kuntouttavassa työtoiminnassa ja miten virallista rajaa työntekijöiden ja asiakkaiden välillä voisi hälventää. Toiminta voisi muuttua spontaanimmaksi ja antoisammaksi, kun auktoriteetit eivät olisi niin vahvoja. Toiminnan toteuttamiseen liittyen kuulimme, että sen järjestäminen on pitkälle resurssikysymys. Pohdimme yhdessä, mitkä ovat realistiset mahdollisuudet toiminnan jatkumiselle, ja millaisia kaikkia olemassa olevia resursseja voitaisiin hyödyntää.

Esittelimme ajatuksen, siitä että asiakkaat Kuntoutussäätiöllä olisi hyvä saada enemmän mukaan toiminnan suunnitteluun. Mahdollisuus osallisuuteen jo toiminnan suunnitteluvaiheessa mahdollisesti motivoisi osallisuuteen myös itse toiminnassa enemmän kuin aikaisemmin. Saimme kuulla kehittämistuokiossa, että asiakaslähtöisyyttä kehitetään tällä hetkellä kuntouttavassa työtoiminnassa sisustusasiantuntijan johdolla, minkä suunnittelua ja toteutusta asiakkaat konkreettisesti tekevät. Projektissa asiakkailla on mahdollisuus vaikuttaa tilojen ulkoasuun ja sisustusratkaisuihin sekä tekevät maalaus- ja sisustustöitä.

Meidän näkökulmastamme toiminnassa tulisi korostaa spontaaniutta. Kyselyiden perusteella asiakkaat toivoivat erityisesti ulkoilua ja tätä kautta syntyvää spontaania keskustelua ohjaajan kanssa. Auktoriteetikysymys nousi myös esille keskusteluissa. Jaottelu työntekijöiden ja asiakkaiden kesken oli ehkä liian jyrkkä, jotta kuntouttava työtoiminta toimisi parhaalla mahdollisella tavalla tarkoituksensa mukaan. Heikkilän (2015b) mukaan toiminnassa tulee sen tavoitteellisuuden ja hyödyn takia kuitenkin olla tietyt raamit, joiden puitteissa kuntouttava työtoiminta tapahtuu. Tämähän ei tietenkään sulje pois asiakaslähtöisyyttä.

Yhteistutkimisen menetelmät perustuvat yhdessä ideoimiseen, suunnitteluun ja tekemiseen; niin että työntekijä ei tee kaikkia asiakasta koskevia päätöksiä, vaan myös vastuuttaisi asiakasta. Tätä kautta asiakas kokisi, että häntä kuunnellaan ja hänelle annetaan vaikuttamismahdollisuuksia tietyn kontekstin sisällä. Toiveenamme Kuntoutussäätiölle on, että järjestämästämme toiminnasta otettaisiin käyttökelpoisia ideoita toiminnan suunnitteluun jatkoa ajatellen. Koimme asiakaslähtöisyyden tärkeäksi osatekijäksi kuntouttavassa työtoiminnassa. Kuntouttavan työtoiminnan palvelu on järjestetty asiakkaita varten.

6.4 Työntekijöiden antama palaute

Kehittämistuokion aikana 22.9.2015 sovimme, että työntekijät palaavat vielä esittelemiimme työn tuloksiin ja antavat palautetta kirjallisesti työmme tuottamasta hyödyistä Kuntoutussäätiölle. Sosiaaliohjaaja Tiia Wiitakorven (2015) palautteessa kerrottiin opinnäytetyömme vahvistaneen ajatusta, jonka mukaan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat tulisi ottaa paremmin toiminnan suunnitteluun mukaan ja heillä pitäisi olla enemmän vaikutusmahdollisuuksia heille mielekkään toiminnan saavuttamiseksi. (Wiitakorpi 2015.)

Asiakkaat tekevät kuntouttavassa työtoiminnassa pääsääntöisesti alihankintatöitä. Wiitakorpi kertoo, että kymmenen prosenttia toiminnasta voi sisältää myös muutakin toimintaa. Mahdollisuuksien mukaan voidaan käyttää uudenlaisia tiloja toiminnan järjestämiseen. Hän sanoi myös yllättyneensä siitä, että asiakkaat nimenomaan toivoivat ohjattua toimintaa ja ryhmässä. (Wiitakorpi 2015.) Hänen mukaansa opinnäytetyötä voidaan käyttää apuna työn kehittämisessä. Prosessi toi esille paljon sellaisia ideoita, joita Kuntoutussäätiöllä on myös suunniteltu. Kehittämistuokiossa käsitellyistä kehitysideoista hän mainitsee erityisesti yhteistutkimisen, kokemusasiantuntijuuden sekä vaikuttamisen toiminnan sisältöön. (Wiitakorpi 2015.)

Ajan viettäminen ja keskusteleminen asiakkaiden kanssa toiminnan ohessa on tärkeää. Wiitakorven (2015) mukaan asiakassuhde kärsii, jos asiakkaiden kanssa

ei ehdi spontaanisti jutella muulloin kuin erillisten yksilökeskustelujen kautta, jolloin keskustelua ei taas välttämättä synny samalla tavalla kuin muun toiminnan ohessa. Resurssiongelman vaikeuttaa muun muassa liikuntaryhmien järjestämistä, joissa ohjaajalla ja asiakkailla olisi paremmin ja enemmän aikaa tutustua ja keskustella. (Wiitakorpi 2015.)

Saimme myös palautetta kehittämistämme toimintamallista, että asiakkaita otettaisiin enemmän mukaan toimintaan. Wiitakorpi sanoo, että malli olisi tarpeen nykyisessä tilanteessa. Tällä hetkellä kuntouttavaa työtoimintaa kehitetään kovaa vauhtia. Hän uskoo, että resurssien kohdentamisen ja ryhmien paremman suunnittelun kautta voisi saada toiminnasta laadukkaampaa asiakas-lähtöisestä näkökulmasta katsottuna. Täten asiakkaiden toivomukset muustakin ohjatusta toiminnasta olisi mahdollista toteuttaa. (Wiitakorpi 2015.)

Veijo Hattusen (2015) mukaan liikuntapainotteista toimintaa voisi kehittää eteenpäin. Hän näkee mahdolliseksi myös toiminnan kehittämisen pienryhmissä asiakkaiden kiinnostuksenkohteiden mukaan. Haasteena Hattunen näkee sen, että osaa asiakkaista on erittäin vaikeaa motivoida mihinkään toimintaan mukaan. (Hattunen 2015.)

Yhteisöllisyys vahvistaa palvelujärjestelmien toimivuutta ja lisää palvelusta saatavaa hyötyä asiakkaille (Möttönen 2010, 213). Työntekijät ottivat esille palautteessaan aiempaa yhteisöllisemmän toiminnan tärkeyden, esimerkiksi asiakkaan ja työntekijän välisen luottamuksen rakentumiseksi. Kun luottamussuhde on rakentunut, uskaltaa asiakas ottaa työntekijään enemmän kontaktia henkilökohtaisemmissa asioissa. Aito vuorovaikutus ammatillisessa suhteessa syntyy tätä kautta. Työn kehittämisen näkökulman tulisi pohjautua työyhteisön jäsenien yhdessä käytyyn dialogiin.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

7.1 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessimme ja yhteistyömme Kuntoutussäätiön kanssa alkoivat tammikuussa 2015 ja jatkui vuoden 2015 marraskuuhun asti. Opinnäytetyö sisälsi suurimmaksi osaksi suunnittelua, toiminnanohjausta, havainnointia ja lopuksi raportointia. Opinnäytetyö eteni prosessimaisesti, joten päätimme nimittää sitä kehittämisprosessiksi. Olimme yhteistyön alkaessa suunnitelleet yhdessä työntekijöiden kanssa, että opinnäytetyön tavoitteena olisi työryhmälle jäävä kansio. Prosessin aikana pohdimme eri vaihtoehtoja toteuttamiseen, mutta päädyimme silti alkuperäiseen kansion (liite 5) kokoamisideaan. Kehittämisprosessimme tuloksena esittelimme kehittämistuokiassa 22.9.2015 Kuntoutussäätiön kuntouttavan työtoiminnan ohjaajille kansion, johon kokosimme prosessin aikana kertyneen materiaalin. Esittelimme kyselylomakkeiden tuloksia ja toiminnanohjausta, jota olimme kuntouttavassa työtoiminnassa toteuttaneet. Lopuksi toimme esiin johtopäätöksiä, joihin olimme päätyneet ja suosituksiamme kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseen.

Luovan toiminnan osuus kuntouttavassa työtoiminnassa tukee kävijöiden itsetuntoa, psykososiaalista toimintakykyä ja työllistymisen mahdollisuuksia. Se voi myös toimia väylänä löytää uusia elämän mielekkyyden kokemuksia ja itsensä toteuttamisen muotoja. Luovalla toiminnalla on oma roolinsa pitkäaikaistyöttömyyden aiheuttaman ahdistuksen purkamisessa. Luova toiminta ei säännöllisesti toteudu kuntouttavassa työtoiminnassa Kuntoutussäätiöllä, mutta ohjaajat toivovat sen olevan tulevaisuudessa säännöllisesti toteutuva toiminto kuntouttavassa työtoiminnassa. (Saarinen & Wiitakorpi 2015.) Tässä opinnäytetyössä kokeilimme ja esittelimme Kuntoutussäätiöllä tapoja järjestää luovaa toimintaa ja etenkin kuinka sitä voidaan asiakaslähtöisesti suunnitella.

Annoimme työntekijöille mahdollisuuden kertoa omin sanoin kehittämistuokion jälkeen, mitä mieltä he ovat opinnäytetyömme tuottamasta hyödystä Kuntoutus-

säätiön työntekijöille. Esille nousi kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden huomiointi ja mukaan ottaminen toiminnan suunnittelussa sekä heidän vaikutusmahdollisuuksiensa lisääminen. Palautteesta kävi ilmi ajan viettämisen ja keskustelemisen tärkeys asiakkaiden kanssa. Olemme tyytyväisiä prosessin myötä tapahtuneisiin muutoksiin ja aikaansaamiimme vaikutuksiin kuntouttavan työtoiminnan sisällön suunnittelussa Kuntoutussäätiöllä. Parantamisen varaa olisi ollut opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa ja aiheen rajaamisessa. Kokonaisuuden kannattelemisen vaati meiltä eniten ponnistelua.

Kehittämistuokiossa kävimme läpi liikunnan merkitystä kuntouttavassa työtoiminnassa. Liikunnan vaikutukset fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen tukevat henkilön työ- ja toimintakykyä, mikä on kuntouttavan työtoiminnan tarkoitus. Työttömyydellä on yhteys terveysongelmiin, joita liikunnalla voidaan ratkaista. (Huhta 2015, 10.) Työttömille nuorille suunnatussa kyselyssä valtaosa vastaajista koki liikunnan tekevän heidän elämästään mielekkäämpää ja estävän heitä passivoitumasta (Huhta 2015, 49).

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisen kestävyuden takaaminen vaatii sitä, että kun asiakkaiden kokemusasiantuntijuutta käytetään palvelujen kehittämiseen, he samalla hyötyvät palvelusta itse. Asiakkaille ei tule aiheutua ongelmia yhteistutkimiseen osallistumisesta, kuten esimerkiksi arkaluontoisten kokemusten päätymistä julkiseksi asiakkaan tahottomatta. (Palsanen 2013,16.) Tietosuoja ja asiakkaan luotto yksityisyydensuojaan on prosessin eettisen toteutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli asiakkaiden aseman korostaminen. Sosiaalialalla toimiessamme olemme oppineet asiakkaan kunnioittavasta kohtaamisesta asiakassuhteessa, mutta nähneet myös tilanteita, joissa asiakasta ei kohdella eettisesti oikein. Asiakkaita ei pidä nähdä vain palvelun käyttäjinä vaan tasavertaisina ja vaikutusvaltaisina toimijoina. Asiantuntijuuden korostaminen suh-

teessa asiakkaaseen on käsityksemme mukaan väärin, mutta joissain kohdin oikeutettua. Sosiaalialalla eettisenä periaatteena on auttaa asiakasta, eikä se onnistu jos työntekijän ainoana pyrkimyksenä on käyttää virkansa puolesta valtaa ja kontrollia asiakkaaseen (Juhila 2008, 111). Sosiaalialan käytäntöön sisältyy ihmisarvon, ihmisoikeuksien ja sosiaalisten oikeuksien puolustamista. Ihmisoikeuksiin liittyvän eettisen periaatteen mukaan asiakkaalle on selitettävä avoimesti tulevat toimet, kun käytetään yhteiskunnallista valtaa asiakkaan asioihin liittyen. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2011, 187–188.) Kuntouttavan työtoiminnan kävijöistä osa koki olevansa pakotettu palveluun, joten asiakasohjauksen ja aktivointisuunnitelman laatimisen on oltava selkeä ja läpinäkyvä prosessi, jossa myös kuullaan asiakasta.

Kehittämistoiminnassa voidaan arvioida vaikuttavuutta ja luotettavuutta käyttökelpoisuuden avulla. Kehittämistoiminnan tulosten hyödynnettävyys on tapa arvioida kehittämisen onnistumista. Kehittämisellä tähdätään hyvien käytäntöjen löytymiseen ja käyttöönottoon sosiaalipalveluissa. (Toikko & Rantanen 2009, 121, 125, 148.) Sosiaaliala ja sen eri sektorit tarvitsevat tutkimusperustaisuutta, käytännön tiedon ja tutkimustiedon yhdistämistä, sekä näyttöön perustuvia kehittämisideoita. (Korhonen ym. 2007, 15.) Näyttöön perustuvat toimintatavat sosiaalipalveluissa tarkoittavat palvelujen kehittämisen ja asiakastyön menetelmien pohjautumista parhaaseen mahdolliseen tietoon erilaisten työmenetelmien ja interventioden vaikutuksista yksilöiden tai yhteisöiden hyvinvointiin (Borg & Korteniemi 2008, 98).

Pyrimme ottamaan eettisyyden ja luotettavuuden huomioon mahdollisimman tarkasti opinnäytetyössämme, kun keräsimme kysely- ja palautelomakkeilla aineistoa asiakkailta. Tämä oli osa opinnäytetyömme toiminnallista kehittämisprosessia. Eettisyys oli huomioitu siten, että asiakkaat saivat täyttää lomakkeet anonyymisti ja palauttaa erilliseen palautuslaatikkoon. Mitään arkaluontoisia asioita ei kysytty. Asiakas sai myös jättää vastaamatta joihin kysymyksiin, jos niin tahtoi. Lomakkeisiin vastanneita oli kokonaisasiakasmäärään nähden noin puolet. Pieni vastausotanta voi suunnata vastauksia tiettyyn suuntaan. Silti pidämme vastauksia luotettavina, sillä kävimme myös keskusteluja asiakkaiden kanssa toiminnanohjauskertojen kanssa, ja saimme samansuuntaisia vastauksia.

Kuntoutussäätiön kuntoutuspäällikkö ja ohjaajat olivat sitä mieltä, että opinnäytetyömme antoi heille uusia ideoita kuntouttavan työtoiminnan sisällön suunnitteluun ja näkökulmia, joita he eivät olleet aiemmin pohtineet. Säätiön missio on vuonna 2015 ollut toiminnan kehittäminen juuri siihen suuntaan, että asiakkaille annetaan enemmän mahdollisuuksia osallistua toiminnan sisällön suunnittelemiseen. Opinnäytetyömme aihe on ollut niin yhteiskunnallisesti kuin yhteistyötoimenne kannalta ajankohtainen.

Jatkokehittämisen kannalta pohdimme yhteistutkimisen menetelmän mallintamista muihin sosiaalipalveluiden ympäristöihin. Palvelujen kehittämisen ja arvioinnin olisi oltava asiakkaiden, työntekijöiden ja päättävien toimielimien yhteinen päämäärä. Hyvinvointipalveluja järjestävien tahojen olisi oltava vuoropuhelussa ruohonjuuritason toimijoiden kanssa työn kehittämisen ja arvioinnin onnistumisen kannalta. Tätä eri osapuolten vuoropuhelun edistämistä olisi tutkittava ja kehitettävä jatkossa. Palveluohjausta kuntouttavaan työtoimintaan voisi tutkia siltä kannalta, ohjautuvatko palvelun käyttäjiksi juuri sen tarpeessa olevat henkilöt. Kiinnostava tutkimuksen aihe on myös työelämässä olevien kuntouttaminen, sillä työelämässä ei tunneta käsitettä osittain työkykyinen (Jalava & Seppälä 2010, 257). Työelämän sekä työvoima- ja kuntoutuspalvelujen yhteistyön sujuvoittamisen tulisi olla tavoitteena valtakunnallisesti.

7.3 Ammatillisuuden kehittyminen

Ammatillinen kehitys on ollut keskeistä opinnäytetyöprosessissa. Prosessin aikana harjoittelimme ja opimme työelämäyhteistyötaitoja, erilaisten tutkimusmenetelmien käyttämistä, toiminnan suunnittelemista, havainnointia, toteuttamista, analysointia ja raportointia. Harjoitteluidemme aikana olemme suunnitelleet ja ohjanneet ryhmätoimintaa eri sosiaalialan työkentillä ja eri-ikäisten asiakkaiden kanssa. Kokemukset toimivat hyvänä pohjana ideointia varten toiminnantoteutusvaiheessamme. Pohdimme työtä tehdessämme omia vahvuuksiamme sosiaalialan työn toimijoina, ohjaajina ja kehittäjinä nyt sekä tulevaisuudessa.

Ammatillinen identiteetti on muodostunut meille ammattikorkeakoulun teoreettisten opintojen ja työharjoitteluiden myötä sekä seuraamalla sosiaalialan ja yhteiskuntatieteiden ajankohtaisia julkaisuja, uutisia ja sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattiliiton toimintaa. Ammatillisen identiteetin kehitys jatkuu tulevaisuuden työpaikoillamme ja sitä tulevat tukemaan valitsemamme jatko- ja lisäkoulutukset.

Sosiaalityön yhteistutkimisen menetelmään perehtyminen ja sen soveltaminen vahvistivat asiakaslähtöisen työtteen sisäistämistä, mikä on tärkeää sosiaalialalla toimiessamme. Sosiaalialan palveluiden kehittämisen suunta on asiakkaan kuulemiseen painottuva. Tämän vuoksi opinnäytetyömme on ajankohtainen ja valmistuessamme sosionomeiksi voimme käyttää yhteistutkimisen menetelmää sekä jatkaa sen kehittämistä. Uusien, käyttöön otettavien toimintamallien kehittämällä tähdätään hyvinvoinnin, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden edistämiseen (Kuokkanen, Kiviranta, Määttänen & Ockenström 2005, 24).

Sosionomin tehtävänä on sosiaalialan työkentällä edistää yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia. Sosiaalialan ammattilaisen on tärkeää huomioida yksilöiden ja yhteisöjen jo olemassa olevat voimavarat ja niiden mahdollinen hyödyntäminen. Tärkeää on osallistaa asiakkaita ja ehkäistä syrjäytymistä. Yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointi kytkeytyy laajemmin siihen, miten yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo toteutuvat. Ihmisen aito kohtaaminen ja auttaminen ovat sosiaalialan keskiössä. (Kuokkanen ym. 2005, 23–24.) Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna sosiaalialan työssä pyritään toteuttamaan sosiaalisten mahdollisuuksien politiikkaa, joka perustuu oikeudenmukaisuuteen. Sosiaaliset mahdollisuudet ovat toimintakykyä parantavia ja ylläpitäviä sekä sosiaalista osallisuutta ja pääomaa tukevia myönteisiä muutoksia. Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka luo mahdollisuuksia vaikuttaa ympäristöön ja rakenteisiin, sekä siten ihmisten voimavaroihin. Siinä korostetaan yksilön omia valintoja ja aktiivisuutta samalla, kun hän arvioi ja käyttää yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia. (Jalava & Seppälä 2010, 241–242, 246.)

Olennaiseksi sosionomin rooliin kuuluvaksi tehtäväksi määritellään asiakkaiden innostajana toimiminen ja tätä näkökulmaa korostimme työssämme yhteistutki-

misen menetelmän avulla. Kokemuksemme mukaan asiakaslähtöisyyden saavuttamiseen kuuluu olennaisesti innostamisen näkökulma. Innostamisen tarkoitus on saada asiakas löytämään omia voimavarojaan. Innostaminen on sosiaalinen ammatti, jossa toiminnan painotus on asiakkaissa itsessään, ei työntekijöissä. Tavanomaisessa sosiaalipalvelussa työntekijöillä ei yleensä ole tilaa innostamiselle. (Kurki 2000, 80–81.)

Sosionomin tehtävä on asiakkaan aseman ja valinnanvapauden vahvistaminen, jotta palveluiden laatu paranee. Ongelmakeskeinen lähestymistapa sosiaalityössä on muuttunut asiakkaan voimavaroihin keskittyväksi. Sosionomi nostaa asiakkaan voimavaroja esille, tukee hänen toimintakykyään ja hyvinvointiaan sekä tekee asiakkaan äänen kuuluvaksi palvelujen sisältöä ja valintoja koskevissa kysymyksissä. (Mäkinen ym. 2011, 199–201.) Opinnäytetyöllämme tähtäsimme juuri edellä mainittujen sosionomin tehtävien toteutumiseen.

LÄHTEET

Borg, Pekka & Korteniemi, Pertti 2008. Näyttöön perustuvat käytännöt.

Teoksessa Tuula Lehtinen (toim.) Arviointi työtavaksi – kokemuksia asiakastyön arvioinnin kehittämistä Helsingin sosiaalivirastossa. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto Oppaita ja työkirjoja 2008:2, 96–110.

Freire, Paulo 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Hattunen, Veijo 2015. Työtoiminnan ohjaaja Veijo Hattusen haastattelu 22.9.2015 kehittämistuokiossa Kuntoutussäätiöllä, Helsingissä.

Heikkilä, Marja 2015a. Kuntoutuspäällikkö Marja Heikkilän tapaaminen 30.1.2015 Kuntoutussäätiöllä, Helsingissä.

Heikkilä, Marja 2015b. Kuntoutuspäällikkö Marja Heikkilän haastattelu 22.9.2015 kehittämistuokiossa Kuntoutussäätiöllä, Helsingissä.

Heikkinen, Hannu L. T. & Jyrkämä, Jyrki 1999. Reflektio – ajattelu joka katsoo itseään. Teoksessa Hannu L. T. Heikkinen, Rauno Huttunen & Pentti Moilanen (toim.) Siinä tutkija missä kehittäjä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Helsinki: WSOY, 36–39.

Heikkinen, Hannu L. T. 2007. Tutkiva ote toimintaan: Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio ja Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 15–38.

Heinonen, Hanna 2007. Kohti syvempää ymmärrystä. Tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä. Viitattu 17.9.2015. http://www.socca.fi/files/72/Tutkiva_arvioiva_tyote_sosiaalityontekijoiden_jasentamana.pdf.

Hiilamo, Heikki 2010. Pitkäaikaistyöttömän sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 265–286.

- Holopainen, Susanna 2012. Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen vaikutuksesta elämänhallintaan. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.4.2015. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/44192/Holopainen_Susanna.pdf?sequence=1.
- Huhta, Helena 2015. ”Pitää pään kasassa työttömyysaikana” Liikunta työttömien nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran Nuorisotutkimusverkosto.
- Häkämies, Annukka 2013. Taide tukee hyvinvointia. Teoksessa Katri Malte-Colliard ja Marjukka Lampo (toim.) Voimaa taiteesta, malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Voimaa taiteesta –hanke 2010–2013 Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen ja Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman toteuttamana. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. Tampere: Tampereen yliopisto, 8–9.
- Ife, Jim 2008. Human Rights and Social Work, Towards Rights-Based Practice. Cambridge: Cambridge University Press.
- Isotalo, Merja 2013. Taiteen käyttö hyvinvointialalla Suomessa. Teoksessa Katri Malte-Colliard ja Marjukka Lampo (toim.) Voimaa taiteesta, malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Voimaa taiteesta –hanke 2010–2013 Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen ja Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman toteuttamana. Tampere: Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu, 10–11.
- Jalava, Janne & Seppälä, Ullamaija 2010. Kuntoutus ja sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 251–263.
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: Sosiaalityön yhteiskunnalliset paikat ja tehtävät. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi 2008. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 14–47.

- Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina 2008. Kuntoutuskäsityksen muutos ja asiakkuuden muotoutuminen. Teoksessa Paavo Rissanen, Tapani Kallanranta & Asko Suikkanen (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Duodecim, 51–62.
- Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOYpro.
- Kaakkuriniemi, Erja & Leino, Jaana 2013. ”Yhteinen mieli, yhteinen kieli”. Oulun kaupungin Kuntoutuspalveluiden toimintamallin kehittäminen. Kuntoutuksen koulutusohjelma, ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.9.2015.
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/63773/Yhteinen%20mieli%20yhteinen%20kieli.pdf?sequence=2>.
- Kansan Uutiset 2015. Verkkolehden kotimaan uutisjulkaisu 2.1.2015. Ministeriö ärähti yhdeksän euron töistä. Viitattu 29.9.2015. <http://www.kansan-uutiset.fi/uutiset/kotimaa/3304434/ministerio-arahti-yhdeksan-euron-toista>.
- Kaseva, Kaisa 2011. Asiakkaan, itsemääräminen ja vaikutusmahdollisuudet sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisessä. Integroitu kirjallisuuskatsaus. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 17.9.2015.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/111784/URN%3ANBN%3Afi-fe201504223159.pdf?sequence=1>.
- KASTE-hanke 2008, Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma – Kaste. Viitattu 7.9.2015.
<http://stm.fi/kaste>.
- Kettunen, Reetta; Kähäri-Wiik, Kaija; Vuori-Kemilä, Anne & Ihalainen, Jarmo 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Helsinki: WsoyPro.
- Korhonen, Satu; Julkunen, Ilse; Karjalainen, Pekka; Muuri, Anu & Seppänen-Järvelä, Riitta 2007. Arviointi ja hyvät käytännöt sosiaalipalveluissa. Asiantuntijoiden pohdintoja tulevasta. Viitattu 23.10.2015.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75405/R16-2007-VERKKO.pdf?sequence=1>.

Kuntoutussäätiö i.a.a. Kuntoutussäätiö. Viitattu 22.3.2015.

<http://kuntoutussaatio.fi/saatio>.

Kuntoutussäätiö i.a.b. Työtoimintaa kuntoutumisen ja elämänhallinnan tueksi.

Viitattu 20.8.2015.

http://kuntoutussaatio.fi/kuntoutuspalvelut/kuntouttava_tyotoiminta.

Kuokkanen, Ritva; Kiviranta, Mervi; Määttänen, Jukka & Ockenström, Leena 2005. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä – Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kurki, Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189, 2.3.2001.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 22.9.2000.

Malte-Colliard, Katri & Lampo, Marjukka 2013. Johdanto. Teoksessa Katri Malte-Colliard ja Marjukka Lampo (toim.) Voimaa taiteesta, malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Voimaa taiteesta -hanke 2010–2013 Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen ja Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman toteuttamana. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. Tampere: Tampereen yliopisto, 5.

Moliis, Pekka 2015. Kuntouttava työtoiminta jatkuvassa kasvussa. Uutinen

Kuntalehdessä 16.4.2015. Viitattu 24.9.2015.

<http://kuntalehti.fi/kuntauutiset/sote/kuntouttava-tyotoiminta-jatkuvassa-kasvussa/>.

Mäkinen, Päivi; Raatikainen, Eija; Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2011.

Ammattina sosionomi. Helsinki: WsoyPro.

Möttönen, Sakari 2010. Yhteisöllisyyttä rakentava sosiaalisten mahdollisuuksien

politiikka paikkallistasolla. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari

(toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin

mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja.

Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 205–228.

Palsanen, Kati 2013. Yhteistutkiminen: Opas sosiaalityöhön. Soccan

työpapereita 2013:3. Viitattu 15.6.2015.

http://www.socca.fi/files/2335/Yhteistutkiminen-opas_sosiaalityohon_2.0_Kati_Palsanen.pdf.

- Palsanen, Kati 2015. Kehittämispäällikkö ja tutkijasosiaalityöntekijä Kati Palsasen haastattelu 3.8.2015 SOS-lapsikylän keskustoimistolla, Helsingissä.
- Pehkonen-Elmi, Tuula; Kettunen, Aija; Surakka, Anne & Piirainen, Keijo 2015. Vaikeasti työllistyville suunnattujen aktivointitoimenpiteiden taloudellinen analyysi - esimerkkeinä korkein korotettu palkkatuki ja kuntouttava työtoiminta. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Pohjola, Anneli 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 19–74.
- Porjo, Niko 2015. Mitä saa yhdeksällä eurolla? Poliitiikka ja pohdintaa -blogi 3.2.2015. Viitattu 24.9.2015.
<http://nikoporjo.blogspot.fi/2015/02/mita-saa-yhdeksalla-eurolla.html>.
- Puumalainen, Jouni 2008. Kuntoutuksen historiaa. Teoksessa Paavo Rissanen, Tapani Kallanranta & Asko Suikkanen (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Duodecim, 16–30.
- Puurunen, Piia & Roivainen, Irene 2011. Jane Addams, setlementtityön ja kansalaiskeskeisen sosiaalityön uranuurtajana. Teoksessa Petri Ruuskanen, Katri Savolainen & Mari Suonio (toim.) Toivo sosiaalisessa – toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Kuopio: UNIpress ja kirjoittajat 2011, 15–68.
- Rajavaara, Marketta 2008. Unohdettu ihminen? Asiakslähtöisyys kuntoutuksen kehittämisessä. Kuntoutus-lehti 2/2008, 43–47.
- Rajavaara, Marketta 2013. Kuntoutus- ja työkykypolitiikat sosiaalisina investointeina - työvoiman tuottavuutta vai kansalaisten yhdenvertaisuutta? Teoksessa Ulla Ashorn, Ilona Autti-Rämö, Juhani Lehto & Marketta Rajavaara (toim.) Kuntoutus muuttuu – entä kuntoutusjärjestelmä? Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 46–76.
- Rostila, Ilmari & Vinnurva, Jukka 2013. Sosiaalityön asiakkaan toimijuus ja täysmittainen professionaalisuus. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 196–218.

- Saarinen, Anne & Wiitakorpi, Tiia 2015. Kuntoutussäätiön ohjaajien Anne Saarisen ja Tiia Wiitakorven haastattelut 30.1.2015 & 24.2.2015 Kuntoutussäätiöllä, Helsingissä.
- Sandelin, Iris; Mattila-Aalto, Minna & Lehtoranta, Pirjo 2012. Vaikutelmia monimuotoisesta kuntoutusasiakkuudesta. Kuntoutus-lehti 3/2012.
- Saukkonen, Miika 2004. Työläistutkimus ja yhteistutkimus. European Institute for Progressive Cultural Policies. Viitattu 19.10.2015.
<http://eipcp.net/transversal/0406/malo/su>.
- Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik 2005. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Silfverberg, Anu 2015. Kokemuksen syvä rintaääni. Sosiaali- ja terveys ry:n Noste-lehti 2/2015, 28–33.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset. Viitattu 15.10.2015. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/andringar-i-utarbetandet-av-aktiveringsplan-och-arbetsverksamhet-i-rehabiliteringssyfte-1-1-2015.
- Sosiaali- ja terveysministeriö i.a. Hankkeet ja säädösvalmistelu. Kaste. Viitattu 24.9.2015. <http://stm.fi/kaste>.
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1301, 30.12.2014.
- Tammelin, Mia 2010. Kokemuksia sosiaalipalveluista. Kuntouttavan työtoiminnan asiakasfoorumit Keski-Suomessa. Raportti 31/2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012. Aikuissosiaalityö. Viitattu 7.8.2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/paatoksenteko-talous-ja-palvelujarjestelma/vaikuttavuus/aikuissosiaalityon-vaikuttavuuden-arviointi/aikuissosiaalityo>.
- Timonen, Sakari 2015. Palkaton tuottavuusloikka. Uuninpankkopoika Saku Timonen -blogi 16.8.2015. Viitattu 29.9.2015.
<http://blogit.image.fi/uuninpankkopoikasakutimonen/2015/08/16/palkaton-tuottavuusloikka/>.
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

- Toikko, Timo 2011. Kokemusasiantuntija palveluiden kehittäjänä. Teoksessa Petri Ruuskanen, Katri Savolainen & Mari Suonio (toim.) Toivo sosiaalisessa – toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Kuopio: UNIPress ja kirjoittajat 2011, 103–117.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Nuorten yhteiskuntatakuu 2012. Työllisyys- ja yrittäjyysosaston raportti 15.3.2012. Viitattu 14.3.2015. http://www.nuorisotakuu.fi/files/34024/Nuorten_yhteiskuntatakuu_2013_-raportti.pdf.
- Työ- ja elinkeinotoimiston palvelut 2015. Tuetun työllistymisen palvelut. Viitattu 15.10.2015. <http://toimistot.te-palvelut.fi/pirkanmaa/nuoret/tuetun-tyollistamisen-palvelut>.
- Työttömyysturvalaki 2002/1290, 30.12.2002.
- Viitanen, Elina & Piirainen, Arja 2013. Kuntoutus- ja työkykypolitiikat sosiaalisina investointeina – työvoiman tuottavuutta vai kansalaisten yhdenvertaisuutta? Teoksessa Ulla Ashorn, Ilona Autti-Rämö, Juhani Lehto & Marketta Rajavaara (toim.) Kuntoutus muuttuu – entä kuntoutusjärjestelmä? Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 112–126.
- Wiitakorpi, Tiia 2015. Sosiaaliohjaaja Tiia Wiitakorven haastattelu 22.9.2015 kehittämistuokiossa Kuntoutussäätiöllä, Helsingissä.

LIITTEET

LIITE 1: Saatekirje

LIITE 2: Kyselylomake

LIITE 3: Palautelomake

LIITE 4: Ohjeistus

LIITE 5. Kansion sisältö

LIITE 1: Saatekirje

Saatekirje

Saate tulee olemaan kuntouttavan työtoiminnan tiloissa kyselylomakkeiden vieressä ja kyselylomakkeiden palautuslaatikon vieressä.

HEI KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN KÄVIJÄT!

Olemme kaksi sosiaalialan opiskelijaa, jotka ovat kiinnostuneet kuntouttavasta työtoiminnasta ja Teidän näkemyksistänne sen kehittämiseen. Haluamme erityisesti lisätä luovaa toimintaa ja kuulla mielipiteitänne siitä, minkälaista toimintaa voisimme tulla järjestämään tänne Kuntoutussäätiölle touko-kesäkuussa 2015.

Teemme toiminnallista opinnäytetyötä, joka tarkoittaa, että tulemme noin kuukauden ajan kerran viikossa ohjaamaan toimintaa, johon toivomme Teidän osallistuvan ja toivotamme Teidät lämpimästi tervetulleiksi joko yhdelle tai useammalle kerralle! Aikataulu ohjauskerroistamme tulee olemaan esillä toukokuun alkupuolella ja ne ajoittuvat tiistai- tai torstaipäiviin.

Tämän kyselyn avulla haluamme selvittää, minkälaiset toimintamuodot olisivat Teille mielekkäitä. Pyydämme Teitä ystävällisesti täyttämään tekemämme kyselyn ja kysymään joko meiltä, ollessamme paikalla, tai ohjaajilta neuvoa siihen liittyvissä kysymyksissä.

Keväisin terveisin,

Anita Kuronen & Otto Laaksonen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Helsinki

LIITE 2: Kyselylomake

Kyselylomake Vantaan kuntouttavan työtoiminnan kävijöille

1. Miten päädyit Vantaan kaupungin kuntouttavan työtoiminnan pariin?

2. Miten koet tämän kuntouttavan toiminnan itsesi ja työllistymisesi edistymisen kannalta?

Koen tärkeäksi käydä kuntouttavassa työtoiminnassa oman jaksamiseni kannalta:

- Täysin eri mieltä.
- Osittain eri mieltä.
- En osaa sanoa.
- Osittain samaa mieltä.
- Täysin samaa mieltä.

Motivaationi työhakuun on kasvanut kuntouttavan työtoiminnan myötä:

- Täysin eri mieltä.
- Osittain eri mieltä.
- En osaa sanoa.
- Osittain samaa mieltä.
- Täysin samaa mieltä.

Koen käyntien edistävän työllistymismahdollisuuksiani:

- Täysin eri mieltä.
- Osittain eri mieltä.

En osaa sanoa.

Osittain samaa mieltä.

Täysin samaa mieltä.

3. Koetko olevasi motivoitunut toimintaan?

Kyllä olen. En osaa sanoa. En ole.

4. Millaisia kehitys- ja muutosehdotuksia Sinulla on nykyiseen toimintaan?

5. Oletko saanut vaikuttaa työtoiminnan sisältöihin?

Kyllä. En osaa sanoa. Ei.

6. Haluaisitko osallistua kuntouttavassa työtoiminnassa kerran viikossa päivään, joka sisältäisi luovaa toimintaa?

Kyllä. En osaa sanoa. En.

7. Ympyröi tai alleviivaa 3–4 näistä vaihtoehdoista, joihin haluaisit osallistua:

- Liikunnallinen päivä
- Draamapainotteinen päivä
- Kuvallinen CV-työskentelypäivä
- Tarinoiden & runojen päivä
- Taide- ja askartelupainotteinen päivä
- Tanssin ja musiikin päivä
- Unelmien ja omien voimavarojen päivä
- Eri kulttuureihin tutustumispäivä

LIITE 3: Palautelomake

Palautelomake

Oliko toimintatuokio sinulle mielekäs? Kyllä Ei

Tuottiko toimintatuokio sinulle:

- Mielialan kohentumista
- Hyvinvointia
- Itsensä toteuttamisen keinoja
- Mielenkiintoa uusiin asioihin
- Muuta, miksi?
- Ei mitään, miksi?

Toivotko toiminnan jatkuvan jatkossa? Kyllä Ei

Jos vastasit *kyllä*, kuinka usein toivot järjestämämme tapaista toimintaa jatkossa?

- Kaksi kertaa viikossa
- Kerran viikossa
- Kerran kahdessa viikossa
- Kerran kuukaudessa

Toimivatko luovat menetelmät mielestäsi osana kuntouttavaa työtoimintaa?

Kyllä Ei

Mitä haluaisit sanoa meille opiskelijoille järjestämistämme ohjauskerroista?

LIITE 4: Ohjeistus

Ohjeistus

TAVOITTEET:

- 1 Yhteistoimimisen vakiinnuttaminen kuntouttavan työtoiminnan käytäntöihin →
- 2 Palvelun kehittäminen asiakkaiden tarpeita vastaavaksi →
- 3 Kuntouttavan työtoiminnan sisällön laajentaminen

EHDOTETUT KEINOT:

- 1 Yhteiset kokoukset luovien ja toiminnallisten toimintojen suunnitteluun asiakkaille ja ohjaajille
 - asiakkaat palvelunkäyttäjinä asiantuntijoita ja ohjaajat palvelujärjestelmän asiantuntijoita
- 2 Asiakkaiden toiveiden hahmottaminen kyselyllä, jossa vaihtoehtoina toimintaehdotuksia, jotka mahdollista toteuttaa
- 3 Ryhmäkeskustelu työtoiminnan puitteissa

TULOS

Asiakkaat mukana toiminnan suunnittelussa

LIITE 5: Kansion sisältö

Kansion sisältö

- Palsanen, Kati 2013. Yhteistutkiminen: Opas sosiaalityöhön. Saatavana myös verkkojulkaisuna osoitteesta:
http://www.socca.fi/files/2335/Yhteistutkiminen-opas_sosiaalityohon_2.0_Kati_Palsanen.pdf.

- **Kyselylomakkeet** (liite 2) ja **palautelomakkeet** (liite 3) vastauksineen
- Ohjeistus (liite 4)
- Kuntoutussäätiön työntekijöille kehittämistuokiossa 22.9.2015 näytetty PowerPoint-esitys.

PowerPoint-esitys sisältää:

- tietoa yhteistutkimisesta
- asiakkaiden vastauksia kyselyihin
- asiakkaiden palautetta toiminnasta
- sekä pohtimiamme toimintaehdotuksia Kuntoutussäätiölle

